

PAPER DETAILS

TITLE: AHMED HILMI ve GÜLZAR-I TABİ'AT ADLI DIVANÇESI

AUTHORS: Rubeyza PORSUK

PAGES: 90-142

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1174183>

AHMED HİLMÎ VE GÜLZÂR-I TABÎ‘AT ADLI DİVANÇESİ

Pubeysa PORSUK¹

¹ rubeysaporsuk@gmail.com

ÖZ

Türk edebiyatının tarihi gelişiminde yaklaşık altı yüzyıl süren klasik Türk edebiyatı yüzlerce şair yetiştirmiştir. Bu şairlerden biri de Ahmed Hilmî’dir. Edebiyat tarihlerinde yer almayan; 19. yüzyılda yaşadığı, askerî kâtip olarak görev yaptığı ve 1899 tarihinde vefat ettiği bilinen Ahmed Hilmî’nin bir divançesi bulunmaktadır. 1315 senesinde İstanbul’da basılan eser yetmiş sayfadan oluşmaktadır. Eserde gazel, kaside, kıt’a, müstezad, tahmis, muhammes, müseddes gibi farklı nazım şekilleriyle yazılmış toplam 59 şiir yer almaktadır. Hilmî mahlasını kullanan şairin, gazellerinde genellikle aşk ve tasavvuf konularına yer verdiği görülmektedir. Bu çalışmada, önce Ahmed Hilmî’nin hayatı ve edebi şahsiyeti ile ilgili bilgi verilmiştir. Daha sonra şairin divançesi; şekil ve muhteva, dil ve üslup özellikleri bakımından incelenmiş ve *Divançe*’de yer alan şiirler günümüz harflerine aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, 19. yüzyıl, Ahmed Hilmî, *Gülzâr-ı Tabî‘at*, Divançe.

AHMED HILMI AND HIS DIVAN NAMED GULZAR-I TABÎ‘AT

ABSTRACT

Classical Turkish literature, which lasted approximately six hundred years in the historical development of Turkish literature, has trained hundreds of poets. One of these poets is Ahmed Hilmi. He served as a military clerk and passed away in 1899. Ahmed Hilmi, who is not a part of the literary history and is known to have lived in the 19th century, has a divan. There are 59 poems written in different forms of verse such as ghazals, kaside, kıt’a, free-standing, tahmis, muhammes, museddes. In his poems, he benefited from verses and hadiths through quotation. Like many poets, Hilmi used the proverbs and idioms in his poems. Concepts related to the beauty elements of the lover are often seen in the work. It is seen that the poet who uses the pseudonym Hilmi usually includes issues of love and

Sufism. In this article, firstly information about the life and literary personality of Ahmed Hilmi, who is known to live in 19th century, is given. The poet's divan, shape and content, language and style are examined in terms of features and poems in Divançe are transferred to today's letters.

Keywords: Classical Turkish Literature, 19th century, Ahmed Hilmî, *Gülzâr-ı Tabî'at*, Divanche.

GİRİŞ

Türk edebiyatının tarihî gelişiminde yaklaşık altı yüzyıl süren ve Klasik Türk şiiri, Divan edebiyatı, Eski Türk Edebiyatı gibi farklı isimler alan edebî gelenekte yüzlerce şair yetişmiştir (Yıldız, 2018: 106). 19. Yüzyıl bu geleneğin son dönemidir. Bu yüzyılda Encümen-i Şu'arâ adı verilen şairler topluluğu önemli bir yer tutar. Bu toplulukta Yenişehirli Avnî, Hersekli Ârif Hikmet, Leskofçalı Gâlib ve Kâzım Paşa gibi dönemin gözde sanatçıları bulunmaktadır. Leyla Hanım ve Şeref Hanım bu dönemde yetişen önemli kadın şairlerdir. Klasik edebiyatın 19. yüzyıl şairlerinin çoğunun, 18. yüzyılda Nedim'in başlattığı mahallileşme akımını sürdürdüğü görülmektedir. Eski edebiyatın kuruluş döneminde olduğu gibi çöküş döneminde de dinî- tasavvufî şiire ilgi artmıştır. Tasavvufla ilgisi olmayan şairler de tasavvufun alışlagelmiş telmih ve mecazlarından yararlanmışlardır. 19. yüzyılda kullanılan nazım şekilleri eskiye göre farklılık göstermemektedir. Bazı nazım şekillerinde azalma görülürken bazı nazım şekillerinde ise artış meydana gelmektedir. Dönemin en az kullanılan nazım şekli mesnevidir. En fazla tercih edilen nazım şekilleri ise terakib-i bend ve terci-i bend, şarkı ve tarih kıtalarıdır (Mengi, 2016: 261-262; Şahin, 2017: 231). Şairlerin, değişik türden olaylar için çok sayıda tarihler düşürmüş olmaları, bir bakıma 19. yüzyıl tarihinin ve sosyal hayatının edebiyata yansısı olarak değerlendirilebilir. Ahmed Hilmî'de de 19. yüzyıl şiir anlayışının izleri görülmektedir. Bu makalede, Ahmed Hilmî'nin tanıtılması ve *Gülzâr-ı Tabî'at* adlı eserinin günümüz harflerine aktarılıp araştırmacıların istifadesine sunulması amaçlanmıştır.

Metnin hazırlanmasında, Arapça ve Farsça kelimelerin imlasında İsmail Ünver'in "Çeviri Yazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" adlı makalesinden yararlanılmıştır. Manzumelerde kullanılan aruz kalıbı her şiirin başında, metin içinde geçen ayet ve hadislerin mealleri de dipnotta belirtilmiştir. Metin neşrinde basit transkripsiyon

kullanılmıştır.

1. Ahmed Hilmî'nin Hayatı ve Edebî Kişiliği

Ahmed Hilmî'nin hayatı hakkındaki bilgiler son derece sınırlıdır. Yaptığımız araştırmalarda *Osmanlı Müellifleri*, *Sicill-i Osmanî*, *Sicill-i Osmanî Zeyli*, *Son Asır Türk Şairleri* gibi son dönem biyografik kaynaklarında Hilmî veya Ahmed Hilmî mahlaslı bazı şairlere rastlanmakla birlikte *Gülzâr-ı Tabî'at* adlı esere sahip bir şair tespit edilememiştir. Ahmed Hilmî ile ilgili en kesin bilgi eserin kapağında yer almaktadır. Kapaktaki ifadeye göre Ahmed Hilmî, “İkinci fırka-i humâyûna mensûb hâssa piyâde altıncı alayın birinci taburu kâtibi”dir. Ahmed Hilmî'nin hayatı ve tarih manzumeleri hakkında ayrıntılı bir çalışma yapan İsmail Avcı şaire dair şu tespitlerde bulunur:

“Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde yer alan birkaç belgede *Gülzâr-ı Tabî'at* yazarı olması muhtemel bir Ahmed Hilmî’den söz edilmektedir. Bu belgeler onun doğrudan hâl tercümesi olmamakla birlikte ölümünden sonra ailesine maaş bağlanmasıyla ilgili kayıtlardan oluşmaktadır ve buradan bazı bilgiler çıkarılabilmektedir. Ancak bu belgelerde *Gülzâr-ı Tabî'at*’den veya başka bir eserden bahsedilmez. Belgelere göre Ahmed Hilmî, İkinci Ordu-yı Hümayun’a mensup Cîsr-i Mustafa Paşa Hastanesi kâtibidir ve 12 Ağustos 1290 (24 Ağustos 1874) tarihinde askerlik mesleğine girmiştir. Mart 1886 başlarında 640 kuruş maaşla üçüncü dereceye düşürülerek Cîsr-i Mustafa Paşa Hastanesi birinci kâtipliğine tayin edilmiştir. Ahmed Hilmî 17 Temmuz 1315(29 Temmuz 1899) tarihindeki vefatına kadar burada görev yapmıştır. Vefatıyla geride annesi, eşi ve dört çocuğunun kaldığı anlaşılmaktadır” (Avcı, 2017: 30).

Eserin basım yılı ile Ahmed Hilmî'nin vefat yılı aynıdır. Bu durumda şairin ölmeden eserini bastırma yoluna gittiği düşünülmektedir.

Şiirlerinde “Hilmî” mahlasını kullanan şair, eserinde yumuşak huylu oluşunu şu beytiyle dile getirmiştir:

Hudâdan bir ‘inâyettir bana hilmîyyet ey Hilmî

Bu haslet bende mevcûdken ‘adûdan ahz-ı sâr itmim (Gazel/ 4, s.16)

“İtmem” redifli şiirden şairin kendisine dair bazı çıkarımlar yapmak mümkündür. Hilmî, aşağıdaki beyitte dünyada mal ve mülke değer vermeyen, kendi mutluluğuyla da övünmeyen biri olduğunu söylemiştir:

Cihânda servet-i mâl u menâle i'tibâr itmem

Sa'âdetle be-kâm olsam yine ben iftihâr itmem (Gazel/ 1, s.16)

Ahmed Hilmî'nin kaynaklarda adı geçen bir başka eseri de *Terkîb-i Bend* ve *Tercî-i Bend*'dir. On iki sayfalık olan bu hacimsiz eser 1326'da (1910-11) Cihan Matbaası'nda basılmıştır. Bu eserde 16 bentlik bir terkîb-i bent ve 4 bentlik bir tercî-i bent bulunmaktadır. Ahmed Hilmî'nin bu şiirleri *Gülzâr-ı Tabî'at*'e niçin almadığı bilinmemektedir. Bu sebepten *Terkîb-i Bend* ve *Tercî-i Bend*'in başka bir Ahmed Hilmî'ye ait olduğu düşünülmektedir (Avcı, 2017: 31).

2. *Gülzâr-ı Tabî'at*'ın İncelenmesi

1315'te İstanbul'da Ahter Matbaası'nda basılan *Gülzâr-ı Tabî'at* yetmiş sayfadan oluşan *divançe* hacminde bir şiir kitabıdır. Eserde gazel, kaside, müstezad, muhammes, müseddes gibi farklı nazım şekilleriyle yazılmış toplam 59 şiir yer almaktadır. Eser, kaside nazım şekliyle yazılmış bir münacatla başlamaktadır.

2.1. Şekil ve Muhteva Özellikleri

Eserin büyük bir kısmı gazellerden müteşekkildir. *Divançe*'de toplam 30 adet gazel bulunmaktadır. Gazellerden 13 tanesi 7 beyitlidir. Dört tane 6 beyitlik, ikişer tane 9 beyitlik, 3 tane 5 beyitlik, birer tane de 8, 11, 12 ve 13 beyitlik gazel vardır. Beş beyitten az olup nâtamam diye adlandırılan üç adet gazel bulunmaktadır. Bunlardan biri 3, diğer ikisi ise 4 beyitten oluşmaktadır. Farsça yazılmış 1 gazel bulunmaktadır. *Divançe*'de bulunan bahariyye kasidesi ise 34 beyitlidir.

Ahmed Hilmî'nin eserinde vezin kullanışı incelendiğinde onun bu hususta kuralcı ve titiz davrandığını söylemek mümkün değildir. Çoğu yerde uzun ünlülere dikkat etmediği gözlenmiştir. “Târîh-i Feth-i Dömeke ve Ermiye” ve “Hikmet” adlı şiirlerin vezni tespit

edilememiştir. Genel olarak divan şiirinin en sık kullanılan vezinlerini tercih etmiştir. Eser boyunca kullanılan vezinler ve bu vezinlerin şiirlerde kullanım sayıları şu şekildedir:

- 1.Remel: Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün/ Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilün: 35
- 2.Hezec: Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün/ Mefâ‘ilün: 19
- 3.Hezec: Mef‘ûlü/ Mefâ‘ilü/ Mefâ‘ilü/ Fe‘ûlün/ Mef‘ûlü/ Fe‘ûlün: 2

Aruz kusuru olarak şiirlerde ağırlıklı olarak imâleler göze çarpmaktadır. Aruz vezninde, vezni kalıba uydurmak için kullanılan aruz kusurlarından biri olan vasl da, Ahmed Hilmî’nin şiirlerinde görülmektedir. Örnek olarak “Fâ‘ilâtün/ Fâ‘ilâtün/ Fâ‘ilâtün/ Fâ‘ilün” vezniyle yazılmış olan şu mısradan 2 imâle, 1 ulama yapılmıştır:

Kesb-i vüs‘at eyledi dil bî-vefâ dünyâ gibi

Uçmak **ister** âsumânda murg-ı cân ‘ankâ gibi (Gazel/ 1, s.32)

Şair, kafiye ve redif oluşturmada oldukça başarılıdır. Şiirlerinde tam ve zengin kafiye ağırlıklı olarak kullanmıştır.

Gazellerin büyük bir kısmında öne çıkan bir diğer özellik ise rediflerdir. Metinde ek halinde redifler kullanılmış fakat kelime rediflerine daha fazla yer verilmiştir. Tek kelimelik olarak “hayf”, “gibi”, “sabah”, “ben”, “bekleriz”, “geç”, “dâ‘imâ”, “eyledim”, “itmeme”, “isterim”, “itdim”, “gösterir”, “gel”, “kalmadı”, “sû-be-sû” kullanılmıştır. Birden fazla sözcüklü redif olarak ise “ olur bâ‘is”, “düş de gör”, “olan anlar beni”, “ey tabîb”, “el-gıyâs”, “itmeme ser-fürû”, “oldı şart”, “işte bu” kullanılmıştır:

Sûre-i esrâr-ı ‘aşkı şerh ü tefsîr **eyledim**

Tâk-ı sevdâyı anın nûruyla tenvîr **eyledim** (Gazel/ 1, s.14)

El-gıyâs ey şâh-ı iklim-i melâhat **el-gıyâs**

Ey meh-i rahşende-i mülk-i ‘adâlet **el-gıyâs** (Gazel/ 1, s.23)

Divançe’deki gazellerde aşk ve tasavvuf konuları hâkimdir. Tasavvufun temel dayanakları olan dünyadan el etek çekme, aşk için canı fedâ etme gibi konular gazellerde ele alınmaktadır. Bunların yanında tabiat güzelliği, aşk, kavuşma neşesi, ayrılık acısı da gazellerde işlenmiştir.

Ahmed Hilmî'nin eserinde toplam beş tarih manzumesi bulunmaktadır. Bunlardan ilki padişah II. Abdülhamid'in doğum günü için yazılmış on iki beyitlik bir kıtadır. Mecmuada yer alan diğer tarih manzumeleri ise şairin 1897 Osmanlı-Yunan Harbi sırasında fethedilen Tırnova, Yenişehir, Dömeke, Ermiye, Tesalya ve Tırhala için düşürdüğü tarihlerden oluşmaktadır. Ahmed Hilmî, Dömeke ve Ermiye'nin fethi için 6, Tesalya'nın fethi için 6, Tırhala'nın fethi için ise 7 beyitlik bir tarih kıtası yazmıştır. Bu tarih manzumeleri Avcı tarafından ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır (Avcı, 2017: 32).

Eserde tahmis nazım şekliyle yazılmış iki şiir bulunmaktadır. Bu şiirlerden biri Hz. Hüseyin soyundan gelen Seyyid Ahmed Rifâ'î'nin şiirine yazılmıştır. Eserde Ahmed Rifâ'î'nin kerametle dolu hayatından, tasavvuf anlayışından, insanlara yaptığı hizmetlerinden bahseden bir kaside de bulunmaktadır. "Kasîde-i Müseddese-i Es-Seyyid Er-Rifâ'î" adlı bu şiir "Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün" vezni ile yazılmıştır.

2.2.Dil ve Üslup Özellikleri

Ahmed Hilmî'nin dili açık ve anlaşılır olmakla birlikte şair, Arapça ve Farsça kelimelere fazlaca yer vermiştir. Şiirlerindeki sağlam ifade, gücünü tasavvufî kelimelerden alır. Şair duygu ve düşünce dünyasını ifade ederken ayet ve hadislerden de iktibas yoluyla istifade etmektedir:

Beni şâdân ider emr-i Celîl *lâ taknetû* Hilmî

Makar u meskenim olmaz cehennem ka' rı Allâhım (Münâcât/ 9, s.10)

Sahn-ı ruhsârında menkûş *hâzihi cennât-i 'adn*

Fedhulûhâ hâlidîn sırrınca devlet isterim (Gazel/ 6, s.19)

Hilmî, şiirlerinde çeşitli söz sanatları yapmıştır. Şair, nidâ sanatını daha çok mahlası üzerinden yapmayı tercih etmiştir:

Ârızın keyfiyyetin sorsam eger üstâz-ı 'aşk

Hilmiyâ gülzâr-ı 'aşkda verd-i ahmer gösterir (Gazel/ 9, s.24)

Hilmî, eserinde özellikle gazel nazım şekliyle yazılmış şiirlerinde akıcı bir söyleyiş

yakalamıştır. Şiirlerinde ahengi destekleyen aliterasyon ve asonans sanatlarının güzel örneklerine de yer vermiştir.

Sen **de** biñ **derd** ü belâ-yı cevr-i yâre **düş de** gör

Lahzada biñ kan döker bir **dil**-fikâre **düş de** gör (Gazel/ 1, s.20)

Hançer-i müjgân-ı yâre sîne **göstermek** ne **güç**

Saplanır tîğ-i cefâsı hûn-nisâre **düş de** **gör** (Gazel/ 2, s.20)

Zâr u feryâd u figânlar n’olduğın bülbül misâl

Şemm-i bûy-ı vasl içün ol hüsn-i hâre **düş de** **gör** (Gazel/ 3, s.20)

Klasik Türk şiiri geleneği içinde şiirlerini yazmış olan Hilmî, anlatımını güçlendirmek için deyim ve atasözlerinden de yararlanmıştır. Aşağıdaki beyitte şair, arkadaş istemediğini yalnızlık köşesi meskeni olduğunu, yaşadığı durumu ancak bilen anladığı ve bu yüzden tarife gerek yoktur diyerek “arife tarif ne hacet” atasözünü çağrıştırmıştır.

Meskenimdir cây-ı ‘uzlet istemem aslâ refik

Ta’rife hâcet nedir ‘irfân olan anlar bizi (Gazel/ 4, s.21)

“Ey temiz kalpli, biz dünya süsünden el çektik. Bizi ancak aşk yoluna soyunanlar anlar” şeklinde ifadeyle Hilmî, aşağıdaki beyitte “el çekmek” deyimini kullanmıştır.

Ziynet-i dünyâdan **el çektik** biz ey ehl-i safâ

Râh-ı ‘aşka soyunup ‘uryân olan añlar bizi (Gazel/ 2, s.21)

SONUÇ

Ahmed Hilmî’nin hayatı hakkında elimizde çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Askerî kâtip olarak görev yapan Hilmî 1899 yılında vefat etmiş ve şiirleri bir araya getirilip matbaada basılmıştır. *Divançe*’de gazel, kaside, mesnevi, müstezad, muhammes, müseddes, kıt’a, tahmis nazım şekilleri ile yazılmış toplam 59 şiir bulunmaktadır. Eserin büyük bir kısmını gazeller oluşturmaktadır. Şair gazellerinde daha çok aşk ve tasavvuf konularını ele

almıştır. *Divançe*’de üç farklı aruz kalıbı kullanan şairin vezin konusunda başarılı olduğu görülmektedir. Ahmed Hilmî’nin dili açık ve anlaşılır olmakla beraber şiirlerinde Arapça ve Farsça kelimeler de kullanmıştır. Zaman zaman ayet ve hadislerden iktibas yapan şairin şiirlerinde deyimlere de sıkça rastlanılmaktadır.

KAYNAKÇA

Aclûnî, İsmail B. Muhammed. (1408). *Keşfü’l-Hafâ*. C.II. Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye.

Ahmed Hilmî, *Gülzâr-ı Tabî’at*, Ahter Matbaası, İstanbul 1315.

Avcı, İ. (2017).“Ahmed Hilmî’nin Bazı Balkan Şehirlerinin Fethine Dair Tarih Manzumeleri”. *Osmanlı Dönemi Balkan Şehirleri* (ed. Zafer Gölen- Abidin Temizer). Ankara: Gece Kitaplığı.

Devellioğlu, F. (2013). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat (30.Baskı)*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

Mengi, M. (2016). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi (23.Baskı)*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Mehmed Süreyya. (1996). *Sicill-i Osmani*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Öz, M. (2013). “Zülfikar”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 44/ 553-554. İstanbul: TDV Yayınları.

Şahin, K. Ş. (2017). 18.Yüzyıl Şairlerinden Nedret ve Divançesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 10/52 : 230-260.

Ünver, İ. (1993). Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler. *Türkoloji Dergisi*. XI. s.51-89.

Yıldız, E. (2018). 19.Yüzyıl Divan Şairi Mustafa Sâmil ve Dîvançesi. *Millî Kültür Araştırmaları Dergisi*, 2/2: 106-120.

Kur’ân-ı Kerîm Meâli. (2011). (H. Altuntaş ve M. Şahin, Haz.) Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları

3. METİN

1. Münâcât

Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilün

Yokdur ey hallâk-ı 'âlem bahr-i lutfuñ gâyeti
Müntakışdır cümle eşyâ üzre ni'met âyeti

Ente vehhâb-ı kerîm fe'tinî mâfi'z-zamîr
Saña tefvîz eyledim cümle umûr u hâleti

Geçdi 'isyân ile hep ey gâfir-i zenb-i 'azîm
Ömrümüñ her sâl u mâhı rûz u şeb her sâ'ati

Sen beni bağışla yâ Rab ol habîb-i ekreme
Mahz-ı rahmetdir vücûd u zât u kadd ü kâmeti

Oldı jeng-âlûd, hayfâ! Cevher-i 'ömr-i 'azîz
Hilmiyâ takdîme ahrâ yokdur asla tâ'ati

2. Na't-ı Şerîf

Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilün

Buldı sûret ol heyûlâ-yı cemâliñ ibtidâ
Oldı rûşen şems-i 'ulyâ-yı cemâliñ ibtidâ

Âfitâb u mâhitâb u burc u encüm yoğiken
Zâhir oldı mâh-ı garrâ-yı cemâliñ ibtidâ

Bâğ-ı dehriñ serv-kaddânı olurdı bî-vücûd
Gelmeseydi kad-i tûbâ-yı cemâliñ ibtidâ

Yoğiken hûbân yüzünde hiç melâhatten eser
Verdi ziynet nûr-ı zîbâ-yı cemâliñ ibtidâ

Mâ' vü tîn ü Âdem ü Havvâ musavver olmadan
Oldı rûşen revnak-ârâ-yı cemâliñ ibtidâ

Vâdi-î ketm-i 'ademden olmağa peydâ cihân
Oldı bâ'is 'âlem-ârâ-yı cemâliñ ibtidâ

Verdi hakka! Ehl-i 'aşka tâb u envâr-ı garâm
Âfitâb-ı zât-ı 'ulyâ-yı cemâliñ ibtidâ

3. Münâcât

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Garîbim kıl meded yoktur meded-res gayrı Allâhım
Verir lutf u hidâyet lâ-cerem her hayrı Allâhım

Beni kıl mazhar-ı gufrân-ı günâhdan tövbe yâ Rabbi
Menâhî nâm idüp noksân kılar her emri Allâhım

O rütbe çokdur evsâh zünûb u ma'siyet âsâm
Ki tathîr idemez anı cihânın bahri Allâhım

Olaldan safha-i kevne vücûdum noktası menkûş
Sana lâyük yok a'mâlim hafî vü cehri Allâhım

Hevâ-yi nefis-i emmâre beni ızlâl eder her bâr
İzâ'a eyledim sâl u şühûr u dehri Allâhım

Egerçi dâhil-i cem'iyet-i bezm-i 'usâtım kıl
Mübeddel lutf ü ihsân u 'atâya kahrı Allâhım

Günahkârım n'olur hâl-i melâlim rûz-ı mahşerde
Şefâ'at eylemez ise nebîler fahri Allâhım

Bu 'abd-i pür-kusûrî hîç yakar mı âteş-i dûzah
Yaratdın havz-ı kevserle zihî dört nehri Allâhım

Beni şâdân ider emr-i Celîl *lâ taknetû*² Hilmi
Makar u meskenim olmaz cehennem ka'rı Allâhım

4. Na't-ı Resûl 'Aleyhi's-Selâm³

I.

Ey bâ'is-i icâd-ı vücûd-ı a'yân Ey
bâ'is-i hilkat u numûd-ı ekvân

Ey kevkeb-i hidâyet-i seylü's-selâm
Ey menşe-i ervâh-ı rusulü'n-nizâm

² "Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin." (*Kur'ân-ı Kerîm*, Zümer 39 /53)

³ Bu şiirde Mefûlü Mefâilü Mefâilün Fâ/ Mefâilün Mefâilün feûlün/ Mefûlü Mefâilü feûlün vezinleri beyitlerde karışık şekilde kullanılmıştır ve çok sayıda vezin aksaklıkları da göze çarpmaktadır.

Ey vâkıf-ı esrâr-ı hikem *mâ evhâ*⁴
 Ey ârif u mazhar-ı sûre-i *duhâ*⁵

Nûrundan Hudâ yaratdı rûhun
 Eşyâdan evvel yaratdı rûhun⁶

Mevcûd iken henüz ilm Hudâda
 Bütün eşyâ iken ketm ü hafâda

Yâ hayre'l-verâ salavât u selâm
 'Aleyke âlâ sâ'atî'l-kıyâm

II.

Vücûda gelmeden ecrâm-ı 'ulvî
 Şühûda irmeden ecsâm-ı süflî

Benî idük kim Âdem ü Havvâ
 Pinhân idi beyne't-tîn ve'l-mâ'

Yoğıdı mâ vü semâ vü ekvân
 Olurdu necm-i rûhuñ dırahşân

Rûhuñdan zuhûr eyledi ervâh
 Ervâha me'haz yaratdı Fettâh

Şânıñda didi *levlâke levlâk*
 Hak celle *lemâ halaktü 'l-eflâk*⁷

Ey Muktebis-i rûh-ı enbiyâ
 Ey mültemis-i nûr-ı evliyâ

'Aleykü's-salavât yâ âle'l-haseb
 'Aleyke's-selâm yâ âle'n-neseb

III.

Subh u hidâyete bâdî kemâliñ

⁴ " Böylece Allah kuluna vahyedeceğini vahyetti." (*Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, Necm 53 /10)

⁵ " Kuşluk vaktine andolsun." (*Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, Duhâ 93 /1)

⁶ Beyitte vezin aksamaktadır.

⁷ "Sen olmasaydın alemleri yaratmazdım." İsmail b.Muhammed, el-Aclunî, *Keşfü'l-Hafâ*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye,1408), 2/ 214.

Şâm-ı cehâleti kâşif cemâliñ
 Ey rahmet-mahz-ı cihân u kevneyn
 Ey resûl u nebî-yi fahrü's-sakaleyn
 Nu'ûtun nâtıkı yüz dört kitâbdır
 Kelâmın yâ nebî faslû'l-hitâbdır

Mazhar-ı lutf u şefâ'at eyle
 Be-hakk-ı Kur'ân 'inâyet eyle

Şefâ'at yâ resûl hâlim yamandır
 Heme kâlim dü 'âlemde amândır

Ey şefî'-i 'usât-ı zünûb-ı enâm
 Ef'âl-i Hilmî 'isyân u asâm

Sad salavât olsun bir sahb-ı ahbâr
 Sad selâm olsun bir âl u ensâr

5.Na't

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Kemâlin vâzı'-ı şer'-i kavîmdir yâ Resûla'llâh
 Cemâlin râfî'-i 'arş-ı 'azîmdir yâ Resûla'llâh

'Ukûl-ı kâinât hayrân ser-â-ser vâsf-ı zâtında
 Seni medh eyleyen Rabb-i Kerîmdir yâ Resûla'llâh

Ezelden bendeyim ben de senin her târ-ı zülfünde
 Siyâh gîsûların 'anber şemîmdir yâ Resûla'llâh

Bu küstâhâne güftârdan merâmım 'arz-ı hâldir hep
 Kuvâ-yı nâtıkam 'azm-i remîmdir yâ Resûla'llâh

Bu dünyâda dem-â-dem çok günâhlar iktisâb itdim
 Şefâ'at kıl bekâda hâl vahîmdir yâ Resûla'llâh

Zebânîler elinden al kıyâmetde beni kurtar
 'Azâbı dûzahın gâyet elîmdir yâ Resûla'llâh

Hudâ-yı ümmetinden kıl ki ola dil-mesâr Hilmî
 Kebâ'ir ehline lutfun 'amîmdir yâ Resûla'llâh

6.Na't-ı Şerîf

Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün

Vücûduñ hestî-yi kevne vesîle yâ Resûla'llâh
Bunı isbâta hâcet yok delîle yâ Resûla'llâh

Vücûd-ı akdesiñ oldı ezel ey mefhar-ı 'âlem
Habîb-i muhterem Rabb-i celîle yâ Resûla'llâh

Seni yâd iderek buldı necâtı enbiyâ gamdan
Gülistân oldı çün âteş Halîle yâ Resûla'llâh

Benim bîmârıma vizr ü vebâlim 'illet olmuşdur
Dü 'âlemde şifâ vir bu 'alîle yâ Resûla'llâh

Bu gülzâr-ı fenâdan gitmege mecbûr iken elbet
Sezâ mı gideyim hâr u hasile yâ Resûla'llâh

Za'îf ü nâ-tuvânım çün geçerken ol sırât üzre
Tahammül yokdur ihmâl-i sakîle yâ Resûla'llâh

Eger 'atf-ı nazar itmez iseñ Hilmîye mahşerde
Meded-res kim olur böyle zelîle yâ Resûla'llâh

7. Kıt'a***Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün***

Cemâl erbâbına Sübhân tecellî-i cemâl eyler
Dil-i a'dâyı âmâc-ı ser-i seyf-i celâl eyler

İder bir nişte-i nâçîz ile a'dâsını makhûr
Hudâdır kâdir-i mutlak her emri ber-kemâl eyler

Esâsî bir muhabbetdir dü 'âlem üstüne mebnî
Bu mebhasdan olan gâfil hemîşe hâm hayâl eyler

Kanâ'at mülküne şâh ol le'îme ser-fürû itme
Gedâlar ol serîr üzre zihî kadrîni 'âl eyler

Der-i eyvân-ı eltâfı güşâde ser-te-ser halka
Münâcât bâbına Hilmî hemîşe 'arz-ı hâl eyler

8. Gazel***Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilün***

Şâh-ı mülk-i fakr olup Dârâyâ itmem ser-fürû
Tâc-ı ‘aşkı giydim hîç î‘lâyâ itmem ser-fürû

Tâbiş-i şems-i cemâl-i yâr ile bulundı dil
Ba‘d-ez-ân ben ol meh-i garrâyâ itmem ser-fürû

Bir kad-i tûbânın oldum mâ’il-i reftârı çün
Bâğdaki her servi-i ra‘nâyâ itmem ser-fürû

Hall-i müşkil eyledim üstâz-ı ‘aşkdan ders alup
Vâdî-i sengde gezen mollâyâ itmem ser-fürû

‘Andelîb-i gülşen-i ‘aşk-ı hakîkat olmuşum
Bir mecâzîdir gül-i hamrâyâ itmem ser-fürû

Zülf-i cânân nûkhet-i meşki bâña şemm itdirir
Ol sebebdan ‘anber-i sârâyâ itmem ser-fürû

Dürre-i güftârı cârî bahr-i bezminde hezâr
Gûta-hârla lü’lü’-i lâlâyâ itmem ser-fürû

Âsitânı kıbledir ins ü melek eyler sücûd
Andan özge ka‘be-i ‘ulyâyâ itmem ser-fürû

Kuhl-ı çeşm-i ehl-i dil Hilmî gubâr-ı kûy-ı yâr
Ziynet ü ârâyış-i dünyâyâ itmem ser-fürû

9. Gazel

Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün

Sûre-i esrâr-ı ‘aşkı şerh ü tefsîr eyledim
Tâk-ı sevdâyı anıñ nûruyla tenvîr eyledim

Nûkhet-i hâmemden aldı feyz-i ‘aşkı ‘andelîb
Lâlezârı bûy-ı ‘irfânımla ta’tîr eyledim

Hedm ider kalb-i rakîki âteş-i sûzân-ı ‘aşk
Gönlümü bir hüsn-i tedbîr ile ta’mîr eyledim

Bezm-i ‘aşkda bâde-i ‘aşkı içüp mest olmuşum
Ol sebebdan dildeki sevdâyı tes’îr eyledim

Kim ider gûş bülbülüñ efgânını vakt-i seher
Dilde sad figânımı Mevlâma takdîr eyledim

Hilmiyâ vaz'-ı esâs-ı 'aşkıñ hîç olmaz harâb
Ben anı bir sıbga-i kudretle tasvîr eyledim

10. Müstezâd

Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûlün/ Mef'ûlü Fe'ûlün

Dîdârımı arz itdi baña subh-ı sa'âdet
Bir mihr-i melâhat

Hurşîd-i cihân-tâb saçıyor nûr-ı hidâyet
Ne lutf u 'inâyet

Bilmem neye sâkit duruyor bülbül-i şeydâ
Varken gül-i ra'nâ

Boş mı kalacak böyle bu sahrâ-yı hitâbet
Gülzâr-ı letâfet

Gülşen ne garîb manzara 'arz eyliyor eyvâh
Dil olmıyor âgâh

Soldurdu hazân çehre-i ezhârı nihâyet
Yâ Rab bu ne hâlet

Ezhâr-ı emel mahv oluyor bâğçe-i dilde
Reng kalmadı gülde

Sür'atle mürûr itmededir vakt-i şebâbet
Âyâ bu ne hikmet

Gösterse yine rûyını elvâh-ı tabî'at
Eyler idim ülfet

Raks itmege başlardı o ân bâğ-ı belâgat
Pür şevk ü şetâret

Yâd eyledi dil Hilmî yine fasl-ı bahârı
Ol sürh-i 'izârı

Pür neşve ider göñlümi âsâr-ı tarâvet
Ta'rif ne hâcet

11. Gazel

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Cihânda servet-i mâl u menâle i'tibâr itmey
Sa'âdetle be-kâm olsam yine ben iftihâr itmey

Sönerse zûr-ı sarsarla bu şeb mısabâh-ı ikbâlîm
Ziyâ-yı mihr için aslâ sabâhı intizâr itmey

Edîbân bezm-i 'irfânda sükûtı ihtiyâr eyler
Sorılsa benden âdâbıñ esâsın söyler 'âr itmey

Hudâdan bir 'inâyettir bâña hilmiyyet ey Hilmî
Bu haslet bende mevcûdken 'adûdan ahz-ı sâr itmey

12. 'Aşk

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Mevc urur sun'-ı kemâl-i hikmet-i deryâ-yı 'aşk
Kurs-ı mihr-i dil-rübâdır dürre-i yektâ-yı 'aşk

Hatt u hâl ü çeşm ü gamze hüsn ü ân ebrû kemân
Toplanup gösterdi satvet bir dile Dârâ-yı 'aşk

Bûy-ı zülf-i dil-rübâdır 'âlemi ta'tîr ider
Nûkhet-efşân-ı meşâmdır 'anber-i sârâ-yı 'aşk

Vâsıl-ı âmâl ider 'uşşâkı elbet 'aşk-ı yâr
Pür-vefâdır şâd ider nâ-şâdı lutf-efzâ-yı 'aşk

Gösterir râh-ı visâli ehl-i 'aşka lâ-cerem
Hâd-i râh-ı muhabbet neyyir-i 'ulyâ-yı 'aşk

Kudret-i sâni'le mensûcdur metâ'-ı hubb u 'aşk
Kâmet-i bâlâ-yı 'uşşâka sezâ kâlâ-yı 'aşk

Ziynet-efzâ-yı vücûd-ı ehl-i 'aşkdır her biri
Dürr-i yektâ-yı dümû'dur lû'lü'-i lâlâ-yı 'aşk

‘Andelîbân gâh giryân olmada vakt-ı bahâr
Gâh virür gülşende hande bir gül-i hamrâ-yı ‘aşk

Kâ’inâta hükmi nâfizdir cihân fermân-beri
Safha-i ‘âlemde Hilmî şân virür tuğrâ-yı ‘aşk

13.Dem-i Bahârında Hazâna İren Bir Gonçe İçün *Mefâ ‘ilün Mefâ ‘ilün Mefâ ‘ilün Mefâ ‘ilün*

Binâ-yı cismîni sarsdı felek zîrâ sâsından
Hasâra uğradı kasr-ı dili mevtiñ belâsından

Gülistân-ı gönülde murg-ı cândır sâmit ü sâkit
Usanmış mı ‘aceb bülbül gülüñ sürh-i ‘izârından

Hazân soldurdu evrâk-ı hayâtı bak şebâbında
İçirir şerbet-i mevti felek câm-ı cefâsından

Temennî itmesün aslâ cihânda çarh-ı gerdûna
Ne ihsân beklenir dehriñ eyâ fasl-ı bahârından

Cihânı şöyle bir gözden geçirdi menfez-i mevtiden
O dem top-ı ecel virdi sadâ cismiñ hisârından

Harâb oldu yazık burc-ı beden ta‘mîri mümkün mü
Hazer mi eylesin artık anıñ seng-i kazâsından

Ne hikmet ‘andelîb-i dil vedâ‘ itdi gülistâna
Diyâr-ı cân u dil kaldı bugün mahrûm sadâsından

Hayâtı lem‘ası söndi hemân-dem rîh-i sarsardan
Kim eyler istifâza her zamân mihriñ ziyâsından

Su‘ûd itdi o rûh-ı pür-fütûh lâhûta bî-şübhe
Girer mi berzaha âyâ ki ‘ankâ iğbirârından

Açılsın râyet-i gufrân temevvüc eylesin yâ Rab
‘İbâdıñ havf ider rûz u leyâl haşrıñ cezâsından

Gel ey mutrıb al ağûş-ı safâya durma kânunı
Dil-i şâ‘ir gelir şevke anın muhrik sadâsından

Meded ey sâkî-i bezm-i muhabbet toldur akdâhı
Şarâb-ı ‘aşk ile sermest olan geçmez Hudâsından

Zevâle irmeden gülşen gülistânda figân kopdı
Sarardı gonceniñ beñzi hezârîñ âh u zarından

Sehâb-ı zulmete girdi meh-i tâbân hicâbından
Toğ ey mihr-i muhabbet ufk-ı kalbiñ mâverâsından

Şikest oldı ecel destiyle vâh âyîne-i çeşmi
Yazık ki müstefîd olmaz anıñ artık cilâsından

Açıl ey gonce-i gül-fem cihâna ‘arz-ı dîdâr it
Alır dil lezzet-i ‘aşkı gülüñ bûy-ı fezâsından

Vedâ‘ itmek şebâbetde hayâta Hilmî düşvârdır
Hübûb itdi ecel bâdı ne çâre mevt hevâsından

14. Gazel

Mefâ ‘ilün Mefâ ‘ilün Mefâ ‘ilün Mefâ ‘ilün

Dilâ giryân u feryâda leb-i handân olur bâ‘is
Hemân âh u seher-gâha şeb-i hicrân olur bâ‘is

Sahârî-i beyâbân-ı elemde kalmağa ey dil
Şikâr-gâh-ı muhabbetde âhû-çeşmân olur bâ‘is

Şu‘â-ı mihr-i eltâfiñ nûr-efşân-ı dil ü cândır
Zevâl-i zulmet-i cevre meh-i tâbân olur bâ‘is

Kalur mı keştî-i göñlüm bu girdâb-ı gam-efzâda
Anıñ sâhil-resi maksûdına her ân olur bâ‘is

Leb-i la’liñ devâ-yı mahz iken bîmârî-i ‘aşka
Ne hikmet şiddet-i derd ü dile Lokmân olur bâ‘is

Metâ‘-ı fikretiñ gârâtına özge sebeb olmaz
Harâmî çeşm ile Hilmî o hüsn ü ân olur bâ‘is

15. Gazel

Fâ ‘ilâtün Fâ ‘ilâtün Fâ ‘ilâtün Fâ ‘ilün

Bâğ-ı hüsnüñ görmege bir demde ruhsat isterim
Serv-i nâzım kâmet-i tûbâyı rû'yet isterim

Ger fedâ itsem reh-i 'aşkıñda cânım gam degil
Ol metâ'-ı cism ü cânâ rinde hürmet isterim

Cândan özge var mıdır 'arz itmege şey'-i nefîs
O seniñdir tâ ezelden ana rağbet isterim

Dûzah-ı gamdan rehâdır gülşen-i hüsnüñ gören
La'l-i tâbîñ kevserin nûş ile cennet isterim

Var iken cânâ derûn-ı sînede 'aşk âteşi
Kalmadı sabr u mecâlîm rahm u şefkat isterim

Sahn-ı ruhsârında menkûş *hâzihi cennât-i 'adn*⁸
*Fedhulûhâ hâlidîn*⁹ sırrınca devlet isterim

Cârîdir çün leblerinde *tahtihe'l-enhâr*¹⁰ hemân
Hilmiyâ ben andan artık katre-i şerbet isterim

16. Gazel

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Uzunca bahs-i zülfünce nice ince hayâl itdim
Bu şeb müşk-bâr-ı târında rakîble kîl ü kâl itdim

Hezârân hall u 'akdında uzandı rişte-i güftâr
Rakîbi cân-hırâşîde hemân mebhût u lâl itdim

Sadâkat eyledim isbât reh-i 'aşkıñda cânânın
Hatâsın gösterüp derhâl hazîn ü pür-melâl itdim

Anıñ ser-tîz müjgânı harâmî kaşları her dem
Gözümden dökdüğü eşk-i hûn-efşânı helâl itdim

⁸ "İçinden nehirler akan Adn cennetlerine gireceklerdir. Kendileri için orada diledikleri her şey vardır. Allah, kendine karşı gelmekten sakınanları böyle mükâfatlandırır." (*Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, Nahl 16 /31).

⁹ "Rablerine karşı gelmekten sakınanlar da grup grup cennete sevk edilirler. Cennete vardıklarında oranın kapıları açılır ve cennet bekçileri onlara şöyle der: "Size selâm olsun! Tertemiz oldunuz. Haydi ebedî kalmak üzere buraya girin." (*Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, Zümer 39/ 73)

¹⁰ "Muhakkak ki Allah, âmenû olanları (Allah'a ulaşmayı dileyenleri) ve salih amel (nefs tezkiye edici ameller) yapanları, altından nehirler akan cennetlere koyar." (*Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, Muhammed 12 /1).

O çîn ebrûsuna hayrân olur sad dîde-i âhû
Sahârî-i muhabbetde anıñla ittisâl itdim

Uzandı zirve-i firkat baña bir yevm-i dehr oldı
O gündür es'ad-ı 'îdim görüp yevm-i visâl itdim

Tecellî eyledi Hilmî ruh-ı âfâk-ı hüsnünden
Bi-hamdi'llâh nihâyet rû'yet-i 'îd-i hilâl itdim

17. Gazel

Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilün

Sen de biñ derd ü belâ-yı cevri-yâre düş de gör
Lahzada biñ kan döker bir dil-figâre düş de gör

Hañcer-i müjgân-ı yâre sîne göstermek ne güç
Saplanır tîğ-i cefâsı hûn-nisâre düş de gör

Zâr u feryâd u figânlar n'olduğın bülbül misâl
Şemm-i bûy-ı vasl içün ol hüsn-i hâre düş de gör

Sîne-i fikriñ olur hep pîç ü tâb-ı ıztırâb
Vâdî-i eşkâl-i zülf-i şîve-kâre düş de gör

Hâne-i kalbindeki bu Hilmî zârıñ âteşin
Sen de ey bî-dâd u insâf öyle yâre düş de gör

18. İstikâmet

Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün

Saâdet-yâb iden 'âlemde insânı sadâkatdır
Sadâkatden murâd her bir umûrda istikâmetdir

Hıyânet eyleme aslâ umûr-ı kuds-i devletde
Gel itme irtikâb bir zerreye kat'an cehâletdir

Kavânîn ü nizâmât cârîdir deryâ-yı râşîde
Sadâkat bahrine at sandal-ı fikri selâmetdir

Sülûk eyler mi bir insân 'aceb bir dâne-i erze
Hukûk-ı halkı ketm itmek nihâyetde nedâmetdir

Mutahhar kılmak istersen bu çirkâbdan vücûdun sen
Ki âb u istikâmetle tetahhür it nezâfetdir

Deger mi bir pula şu dehrin ezvâkı tasavvur it
Sefâhatle geçen ‘ömrün sonı mühlik felâketdir

Harîs ü bed-fi‘âl olma vefâsı var mı dünyânın
Makâm-ı rif‘atîñ ancak saña bâb-ı kanâ‘atdir

Kemâl-i istikâmetle vazîfe-dâr olanlar hep
O zâtlar ki cihânda sâhib-i ‘iffet-i asâletdir

Vücûduñla tefâhür eyleme fikr it fenâyı sen
O tende nağme-sâz bülbül eyâ murg-ı emânetdir

Harâm servetle dünyâda bulursa mürtekib ‘izzet
Anıñ âtîsi ey Hilmî ne müdhiş bir felâketdir

19. Gazel

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Bâde-i ‘aşkdan içüp mestân olan añlar bizi
Bahr-i gamda cûş idüp ‘ummân olan añlar bizi

Ziynet-i dünyâdan el çektik biz ey ehl-i safâ
Râh-ı ‘aşka soyunup ‘uryân olan añlar bizi

Nâr-ı ‘aşkla eylerim te’fif cihân par par yanar
Ol ateşde şevkile büryân olan añlar bizi

Meskenimdir cây-ı ‘uzlet istemem aslâ refik
Ta‘rife hâcet nedir ‘irfân olan añlar bizi

Bülbülün efgânını tezyîde bir güldür sebep
Nağme-i murg-ı dile hayrân olan añlar bizi

Bir libâs-ı mâtem-engîze büründi fikrim âh
Ben gibi zulmetde kalmış gam-keşân añlar bizi

Sûretâ insânız ammâ sîretimizdir nihân
Hilmî ‘âlemde ‘ulüvv-i şân olan añlar bizi

20. Gazel

Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilün

Kavs-ı mihnet sînemi cerh itdi dermân ey tabîb
Rûh vedâ' itmekde cisme ol şitâbân ey tabîb

Nûr-ı çeşmânım sehâb-ı zulmete girdi bu şeb
'Arz-ı dîdâr itmege mâh yok mı imkân ey tabîb

Çıkıdı cânım cismimiñ aslâ ki hükmi kalmadı
Tutma ki beyhûde nabzım hükm ü Yezdân ey tabîb

Hâksâr oldum görünmez çeşmime nûr-ı cihân
Şu 'lesin setr eylemiş hûrşîd-i tâbân ey tabîb

Çekdi dest Hilmî cihândan artık 'avdet eylemez
Gitdi bir sâhib-liyâkat dense şâyân ey tabîb

21. Du 'â-i Pâdişâhî

Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilün

Yâ İlâhî ol habîbin Mustafâ'nıñ 'aşkına
Eyle mansûr çâr-yâr-ı bâ-safânıñ 'aşkına

Ehl-i beyt-i hazret-i hayrû'l-enâmıñ 'aşkına
Sâlik-i râh-ı şehâdet hûn-feşânıñ 'aşkına

Gâzi Hân 'Abdülhamîd'in şevket ü iclâlini
Kıl firâvân ol Hüseyin-i müctebânıñ 'aşkına

Ol şehinşâh-ı cihânı kıl muzaffer dâ'ima
Seyl-i esyâf eyleyen her gâziyânıñ 'aşkına

Haşre dek mansûr u ma' mûr eyle zât u mülküni
Enbiyâya verdiğiñ sırr-ı nihânıñ 'aşkına

Derd ü gamdan bir eser koyma mübârek kalbine
'Arş-ı a'lâ rûh-ı â'zam kudsiyânıñ 'aşkına

Seyf-i hûn-bâr u sinân-ı devlete vir tâb u fer
Zülfikârda görünen tâb u tûvânıñ 'aşkına

Müstedâm eyle Îlâhî enbiyânîñ ‘aşkına
Müsterîh eyle cihânda evliyânîñ ‘aşkına

Nî‘met-i ‘uzmâdır ihsân itdi Rabbü’l-‘âlemîn
Hey‘et-i ‘Osmâniyâne bir emirü’l-mü‘minîn

Şark u garba pertev-endâz-ı ‘inâyetdir özi
Oldı pertev âfitâb-ı adl ile rûy-ı zemîn

Bir tarîkde kalmadı hâr-ı mugaylân-ı cefâ
Ka‘be-i maksûda vâsıl oldı islâm âminîn

Sû-be-sû eyler temevvüc bahr-i lutf u re‘feti
Dem-be-dem îsâr ider ekvâna hep dürr-i semîn

Vâsıl-ı maksûd olur çün dergehinde ehl-i dil
Âsitân-ı lutfuna ger eylese vaz‘-ı cebîn

Ber-devâm itsün serîri üzre Rabbü’l-‘âlemin
Müstedâm oldukça ‘arz u âsuman u mâ’ u tûn

22. Gazel

Fâ ‘ilâtün Fâ ‘ilâtün Fâ ‘ilâtün Fâ ‘ilün

El-gıyâs ey şâh-ı iklîm-i melâhat el-gıyâs
Ey meh-i rahşende-i mülk-i ‘adâlet el-gıyâs

Şemşîr-i müjgânlarıñ çekdi harâmî kaşlarıñ
Dökdi kanlar cevher-i cân oldı gâret el-gıyâs

Râh-ı vaslînda hezârân bîm-i cân eyler zuhûr
Böyle mi dîvân-ı ‘aşkda resm ü ‘âdet el-gıyâs

Ey sitemger şûh çeşmiñ âteş-i cevri hemân
Yakdı sahrâ-yı dili yok mı selâmet el-gıyâs

Hil‘at-ı ‘îd-i visâliñ ziynet-ârâ-yı vücûd
Geçdi mâhım rûze-i hicrân beşâret el-gıyâs

Tahtgâhındır seniñ bu kişveristân-ı göñül
Olmasun vîrâne müşrif kıl ‘imâret el-gıyâs

Zülfüñ-âsâ pek perîşân oldu cem'ıyyeti¹¹
Hilmiyâ bünyân-ı 'aşka vir metânet el-gıyâs

23. Gazel

Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilün

Zülfikâr-ı kaşlarıñ ahkâm-ı Hayder gösterir
Tâbiş-i mihr-i hayâliñ tavr-ı Kanber gösterir

'Aks ider mir'ât-ı hüsnüñ sûretinde lâ-fetâ¹²
Gamze-i hûnbâr-ı cevrin seyf ü hançer gösterir

Sedd idüp râh-ı serây-ı vaslî feth olmak muhâl
Ehl-i hicrâna mu'âdil bâb-ı Hayber gösterir

Söylemez mi 'âşıkânıñ yâ 'Âli senden meded
Mâh-ı vechiñ bahs idenler necm-i ülker gösterir

Kıblegâhımdır hemîşe ka'be-i ruhsâr-ı yâr
Gerçi sûfi 'âbide mihrâb u minber gösterir

Virdiğîñ âteş derûn-ı sînede itse zuhur
Sûziş-i cân u tenim hâl-i semender gösterir

Disem ey mâh göster ol ruhsârını bir kez n'olur
Kan dökken ebrûlarıñ ol demde şesşper gösterir

Bak o mir'ât-ı hakikat üzre 'aks-i sûretiñ
Pertev-i mihr-i cemâliñ mehden enver gösterir

'Ârızıñ keyfiyyetin sorsam eger üstâz-ı 'aşk
Hilmiyâ gülzâr-ı 'aşkda verd-i ahmer gösterir

24. Diger

Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilün

Kevkeb-i burc-ı melâhatdır cemâliñ ey perî
Münîr-i vechiñ sehâb-ı hayrete kor hâveri

¹¹ Mısranın vezni aksamaktadır.

¹² "Lâ fetâ illâ Ali, lâ seyye illâ Zülfikâr" (Ali'den başka yiğit, zülfikardan başka kılıç yoktur.)
Mustafa Öz, "Zülfikâr", TDV İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/ 553-554.

‘Âşıkâne dûzah-ı hicriñle itme gel ‘azâb
Âdeme cennet ruhuñdur ey melâ’ik peykeri

Nâr-ı ‘aşkın yakdı cânâ ‘aşkın dil-hânesin
La’l-i tâbîñdan kerem kıl ey güzeller serveri

Kâkülüñ zencîrine pâ-bende bir dîvâneyim
Ey melâ’ik bâğının serv-i sehî vü ‘ar’arı

Viridi çün pâzar-ı germ-â-germ-i ‘aşka tâb u fer
Ol metâ’-ı hüsnüñe Hilmî cihân hep müşterî

25. Gazel

Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün

İ’tisâm itdim çü habl-ı dâmen-i peygambere
Olmazam râh-ı talebde müftekir bir rehber

Tûtiyâ-yı çeşm-i nâ-bînâ iderdim hâkını
Yüz süreydim zîr-i akdâm-ı ‘Alî vü Kanber’e

Görmek isterseñ şecâ’at-pîşeniñ âsârını
Ey dil ‘atf eyle nazar bir kerre bâb-ı Hayber’e

Câmi’-i mülk-i cihânda hutbe-hândan ehl-i dil
Cân kulağın vir de ‘ibret al hatîb-i minbere

‘Aşk ile ceryân ider bahr-i muhît-i kâ’inât
Şevk ile devrân ider eflâke bak bahr u bere

Öyle medhûş oldu dil ki bilmiyor dünyâ nedir
‘Aşk ile dü destî ursam gam degildir şesşere

‘Âlem-i firkatde Hilmî bahtiyârdır bahtiyâr
Devlet-i vuslat bulan böyle kerem-ver dilbere

26. Müstezâd

Mef’ûlü Mefâ’ilü Mefâ’ilü Fe’ûlün/ Mef’ûlü Fe’ûlün

Firkat gibi göñlümde uzandı şeb-i yeldâ
Subh olmadı hâlâ

Şevk virmededir dehre bu şeb mâh-ı mücellâ
Bak şu 'le-i sevdâ

Ta'lik idemem vuslatı ben vakt-i bahâra
Al taht-ı karara

Ey hâkim-i 'aşk fasl olacak şimdi bu dâ'vâ
Hükm eyle ser-â-pâ

Eyyâm-ı hayâtım oluyor mâziye tahvil
'Ömrüm gibi zâ'il

'Arz eyle yüzün Hilmî'ye ey dilber-i ra'nâ
Kaldım tek ü tenhâ

27. Gazel

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Ziyâyı iktibâs itdim yârîñ nûr-ı cemâlinden
Zevâle irmeden buldum kemâli ben helâlinden

Ba'na 'arz itdi şâhâne yüzün ol mâh-ı tâbânım
Geçer mi böyle bir devlet kimiñ fikr ü hayâlinden

Süzüldi magribe doğru amân lem'ât-ı ikbâlim
Karardı şu 'le-i 'aşkım o mehtâbıñ zevâlinden

Leyâl-i hasrete girdi o nûr âfak-ı hikmetden
Tulû' eyler mi hiç hurşîd anın muzlim zılâmından

Zılâm-ı leyle bâ'isdir gurûbı mâh-ı tâbânıñ
Sabâhı intizâr itmek ne mümkündür visâlinden

Doğ ey mihr-i sa'âdet sen şehâmetle sabâh oldu
Doğarsa nûr akar Hilmî mehiñ rûy-ı melâlinden

28. Gazel

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Ebr-i sevdâdan saçıldı bak sirişkim gevheri
Dürre-i garrâ gibi pertev-feşândır her biri

Dîde-i gam-dîdeden ceryân iden hep hündür o
Andırır bir katresi emvâc-ı bahr-i ahmeri

Geldi çün cûş u hurûşa kıl nazar deryâ-yı ‘aşk
Parçalar süfün visâli mevce-i nâzikteri

Mevc-i sevdâdan hazer eyler iken ben dâ’imâ
Bağrıma sapladı eyvâh işte ‘aşkıñ hançeri

Şerha şerha oldu sînem sad hezâr efsûs bana
Hâlîme ağlar a Hilmî hep seher bûlbûlleri

29. ‘İdiyye

Fâ ‘ilâtün Fâ ‘ilâtün Fâ ‘ilâtün Fâ ‘ilün

Her şeb-i gamda iderdim tâ seher fikr ü hayâl
Deşt-i firkatde kılardım âh u zâr rûz u leyâl

Bir vesîle bulmadum ahvâl-i ‘aşkın ‘arzına
Düşeli bî-çâre gönlüm bu ‘ırakın arzına

Ebruvânın gösterüp mir’ât-ı dilde bi’l-benân
Sûret-i mâhiyyetinde bir hilâl oldu ‘ayân

Şu ‘le-i mâh-ı münir şehr-i şevvâlü’l-beşîr
Eyledi mülk-i dili envâr-ı şevkle müstenîr

Pertev-ârâ-yı hidâyet oldu bu yolda hemîn
Buldu bir râh-ı mecâz vasl-ı dili bî-ân u în

Eyledi derhâl işâret ki bahâr eyyâmıdır
‘Âşık-ı şûrîde hâlîñ bir büyük bayramıdır

‘Andelibân nâle vü feryâd idin gündür bugün
Gülşen-i sevdâ vü ‘aşkda verd-i handân rû-nümûn

‘Andelib-i dil niçün zâr itmesin hem ıztırâb
Lâne-i fazlinda ârâm eyledi bûm u gurâb

Eyle tebrîke şitâbân böyle ‘îd-i es‘âdı
Ol perî-rû gösterir birgün cemâl-i sermedi

Matla‘-ı ‘aşkdan tecellî eyledi şâhid-i ‘îd
Virdi sad nûr-ı hilâl-i ebruvân şevk-i cedîd

Hâme-i kudret yazup *nûrûn ‘alâ nûr*¹³-ı ezel
Hâle-i hüsn-i cemâl içre göründi bî-bedel

Hep münevver oldı rûy-ı arz-ı ‘aşkda hâs u ‘âm
Kıblegâh farz itdiler ruhsârını ehl-i siyâm

Ben de oldum bu sirâc-ı hüsn-i yârdan hisse-yâb
Zülf-i cânân-veş elimde hâme itdi ıztırâb

Vuslat-ı dildâr degil mi ‘îd ber-bâlâ-yı ‘îd
Olduğı gün rûze-i firkat gönülden nâ-bedîd

Rûze-i hicrânın olmaz mı o ‘îd-i vuslatı
Şâhid-i maksad giyerdi câme-i pür-ziyneti

Nâme-i dil bahtiyârdır dest-i yâri bûs ider
Hâme-i ümmîdi kat’ eyler felek me’yûs ider

Yâre tebrîk eyleyen ‘îd-i sa‘îdi nâmedir
Kara yaşların dökken sahrâ-yı gamda hâmedir

Âteş-i firkatde sûzân cân u dildir ‘âkıbet
Vâsıl-ı maksûd olan bâd-ı sabâdır ‘âkıbet

Fevziyâ! ‘îd-i şerîfi sa‘d u tebrîk eylerim
Rişte-i hubb u vedâdı böyle tahrîk eylerim

Ey sabâ al nâme-i cân u dili yâre götür
‘Ukde-i zülfün açup sad bûy-ı eltâfın getir

Kadr olur her şeb ki ola vuslat-ı dildâr bana
‘Îd olur her rûz ki ola ülfet-i dildâr bana

Kalmasun bî-çâre Hilmî intizârında anıñ
Hoş haberler al getir ki yandı nârında anıñ

30. Gazel

¹³ “Nur üstüne nur” (*Kur’ân-ı Kerîm Meâli*, Nûr 24/35).

Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilün

Berk urur mir'ât-ı dilde dilber-i 'âlî-cenâb
İktibâs-ı nûr iderler mehveşân bî-irtiyâb

Âsumânda der-'akab vâki' olur küllî kûsûf
Çehre-i yâre çekîlse âh-ı 'uşşâkdan nikâb

Ebr-i zulmet itdi istîlâ semâ-yı fikrimi
Yaş döker bustân-ı 'aşka gözlerim misl-i sehâb

Doğsa o mihr-i muhabbet ufk-ı dilden bir seher
'Arz-ı didâr itmege çün mâh-ı nev eyler hicâb

Tâk-ı sevdâ üzre yazdım sânihât-ı fikrimi
Okuyanlar didiler bu bir kitâb-ı müstetâb

Ey dü çeşmim yaş yerine kan-nisâr it durma hîç
Vezn olur a'mâli her bir kimseniñ yevmü'l-hisâb

Hilmîye 'arz-ı cemâl eyle gelüp ey çeşm-i mest
Bâde-i 'aşkın hayâtdır suñ baña katre şarâb

31. Gazel***Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün***

Bana bin bir ricâ itseñ sana 'arz-ı cemâl itmem
Fîrâkımla tecennün eyleseñ hâliñ su'âl itmem

Ne arzuñ varsa icrâ it 'itâbımdan hazer itme
Bu fîrsat bir ganîmetdir ne yapsañ infî'âl itmem

Seni görmek müyesser olmasa bu Hilmîye sad sâl
Te'essüf eylemem hem görmegi aslâ hayâl itmem

32. Gazel***Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilün***

Mâsivâyâ rağbet itme şevk ile îmâna gel
Vir salât peygambere kâşâne-i sultâna gel

Kühn ü zâtıñ bil ne sûretle yaratdı Hak seni

*Kul huva'llâhu ehad*¹⁴ di vahdet-i sübhâna gel

Kıl teveccüh Ka'be-i 'ulyâya it farzı edâ
Ser-fürû eyle Hudâ'ya secde-i Rahmâna gel

Tevbekâr ol bil 'azâb-ı dūzahı ey rû-siyâh
Hazret-i Gaffâr'a yalvar dâmen-i amâna gel

Gel sarıl bâb-ı necâta var ise 'aklıñ eger
Kıble-gâh-ı ins ü cindür cevher-i ihsâna gel

Minber-i sahrâda bülbül hutbe-i feryâd okur
Sen de ey dil 'andelîb-veş lâne-i efgâna gel

Derd ü 'aşkıñ yâresi muhtâc olur bir hâzıka
Ey muhibb-i haste-dil dermân için Lokmân'a gel

Sâkiyâ toldur mey-i tevhîdi içsün 'âşıkân
Sen de mest ol bezm-i 'aşkda gûşe-i mestâna gel

Mevleviyeñ giy külâh-ı 'izzeti sen bul necât
Tekye-i 'aşkda döner pervâneler devrâna gel

Haşre dek eyle nedâmet sad te'essüf hâline
Gûşe-i nisyânda kalma çık amân meydâna gel

İrtikâb-ı zillet itme pek fenâdır ey hakîr
Hidmet it tehzîb-i ahlâka 'ulüvv-i şâna gel

Bezm-i echelde dem-â-dem olmaz eksik kıl ü kâl
Müstefîd olmak dilerseñ meclis-i 'irfâna gel

Biñ niyâzla var huzûr-ı yâre söyle derdiñi
İtme istiğnâ a Hilmî sohbet-i cânâna gel

33. Gazel

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Geçdi eyyâm-ı bahâr gülşende behcet kalmadı
Soldı ezhâr-ı tabî'at bûy-ı hikmet kalmadı

¹⁴ “De ki: O, Allah'tır, bir tek tir” (*Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, İhlas 112 /1)

Çehre-i gülzârı tasfîr eyledi bâd-ı hazân
Kesdi bülbül nağmeyi 'aşk-ı hakikat kalmadı

Sende ey dil 'andelîb-veş lâne-i efgânı kes
Kalb-i yârde zerreten mâ rahm u şefkat kalmadı

Jâle-dârdır lâlezârîñ dîdesi bülbül misâl
Hüzne mağlûb oldum âh kalbde meserret kalmadı

Ebr-i zulmet itdi istîlâ semâ-yı fikrimi
Söndi mıs bâh-ı muhabbet mihr-i vuslat kalmadı

Geldi mi evvel bahâr bilmem latîf bir nefha var
Velvele kopdı gülistânda sükûnet kalmadı

Sînesin açdı çemen-zâr-ı letâfet şevk ile
Aldım âgûş-ı vefâya yârı fîrkat kalmadı

Eylesem esrâr-ı 'aşkı 'âleme ifşâ bu dem
Hilmiyâ mâ-ba'dı var fikrimde vüs'at kalmadı

34. Gazel

Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilün

Zâr ider leyl ü nehâr şu haste-i nâ-çâre hayf
Çok tabîb itmiş tedâvî derdine yok çâre hayf

Çehre-i gülzârı tasfîr eylemiş bâd-ı hazân
Gonce gül iken sararmış vech-i ahmer-dâra hayf

Bir figân kopdı gülistânda ne hikmet ey göñül
Nağme-i şevki kesildi bülbülün gülzâre hayf

Sanma esrâr-ı İlâhî Hilmiyâ zâhir olur
Kalb-i nâdâna tecellî eyleyen esrâra hayf

35. Hikmet

Sübânê men tahayyere fî sun'ihî'l-'ukûl
Sübânê men bi-kudretihî ya'cizü'l-fuhûl

Arzı tezyîn itdi yine tabî'at
Âsâr-ı kudretidir bu zîb ü ziynet

Eşcâr hayât buldı kudret-i Hakla
Hayret virür çünkü bu hikmet 'akla

Ne güzel manzara 'arz ider evrâk
Bilirim hep seniñ bu âsâr Hallâk

Kâ'inât gâh giyer bir siyâh câme
Düşer o vakitte âfitâb dâme

Mâhitâb 'arz ider rûyun şâhâne
Encüm-i âsumân çıkar seyrâne

Bânî-i tabî'at âsâr-ı kudret
Esrâr-ı Sübhân'da mahfûz bir hikmet

Düşerse zemîne bir katre bârân
Hayât bulur o ân bâğçe-i cânân

Yâ Rab bu ne ziynet bu ne kudret
Bu ne sun'-ı kemâl bu nasıl hikmet

Her hikmetiñ 'akla veriyor hayret
Görmüyor mu 'aceb dîde-i 'ibret

Bana ihsân eyle yâ Rab hidâyet
Senden bekler Hilmî lutf u 'inâyet

36. Gazel

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Kesb-i vüs'at eyledi dil bî-vefâ dünyâ gibi
Uçmak ister âsumânda murg-ı cân 'ankâ gibi

Seyre çıkmış âfitâb sanki fezâ-yı 'âleme
Bir garîbiñ hâme-i hüznüne bir sahrâ gibi

Hastalandım ey tabîb tut nabzımı gör hâlimi
Kesb-i sıhhat ideyim ver bir ilâc kimyâ gibi

Akıyor çeşm-i niyâzım ıslatır âgûşumı
Ol sebebdan mevce-rîzdir gözlerim deryâ gibi

Gördüm ebnâ-yı beşerde hayret-engîz bir cüce
Raks ider sahrâ-yı dilde kâmet-i bâlâ gibi

Bir şecer ki zirvesi hâk-i zemîni bûs ider
Sallanır bâd-ı seherle dalları tûbâ gibi

Serv-i nâzım gel sokul âgûş-ı hüzne bir sabâh
Nağme-dâr ol şâh-ı ‘aşkda bülbül-i şeydâ gibi

37. Kasîde-i Târîhiyye-i Velâdet-i Hümâyûn-ı Hazret-i Pâdişâhî *Mefâ ‘ilün Mefâ ‘ilün Mefâ ‘ilün Mefâ ‘ilün*

Tulû‘-ı neyyir-i şevket zehî burc-ı hilâfetden
Şu‘â’-efşân-ı feyz oldı ser-â-ser sahn-ı ekvâna

Zuhûr-ı pertev-i mihr-i kerem âfâk-ı hikmetden
Hemîşe pertev-efşân-ı ‘inâyet mülk ü büldâna

Vücûdıyla mübâhât eylesin ‘Osmâniyân her ân
Ki ‘asrı gıpta-bahşâdır bütün a’sâr u ezmâna

Bahâr-ı dâim-âsâdır füyûzât bahş ider lutfi
Şu‘â’-ı revnak-efzâ hep bu ezhâr-ı gülistâna

Görünmez berf ü bârân-ı mezâlim çün bu hâk üzre
Virür şevk ü neşât her dem zebân-ı ‘andelîbâna

Sehâb u ebr-i zulmetden müberrâ hangi bustândır
Ki böyle mazhar olmuşdur hemân mihr-i dırahşâna

Tulû‘ından beri fevk-i serâdan mihr-i iclâli
Kevâkib nûr alır gökde virür fer mâh-ı tâbâna

Bu nûr-ı â‘zamı çünki Hudâ bahş u ‘atâ itdi
Teşekkür eylemek vâcib degil mi nev‘-i insâna

Bilüp kadr-i hümâyûnun ana ‘arz-ı ‘ubudiyyet
Du‘â-yı hayrını ref‘ eylemekdir sû-yı Sübhân’a

Hulûs-ı kalb ile vasf-ı du‘â itmek vazîfemdir
İmâle eyleyüp dest-i niyâzı bâb-ı Rahmân’a

Hemân hıfz eyle yâ Rabbi ki zâtı zıll-ı pâkindir
Seniñ lutf u 'inâyetiñ gelir mi 'ad u hesabâna

Çıkardı Hilmî bir 'asker kemâl-i şevk ile târîh
Îlâhî mevlidi rûzun sa'îd eyle Hamîd Hâna

38. 'Andelîb

Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün

Ne ağlarsın seherlerde nedir efkârıñ ey bülbül
Gül-i hamrâya mı meylin nedir esrârın ey bülbül

Seniñ subh u sefâ-zâ vü nizârından olur bîdâr
Bütün ezhârı ağlatdı figân u zârıñ ey bülbül

Lisânıñdan garîb garîb çıkar tesbîh ü tevhîdât
Seniñ de ben gibi feryâd mı dâ'im kârın ey bülbül

Gülistândır mekânıñ ey hatîb-i minber-i sahrâ
Neden efgânla geçmekde şeb ü eshârıñ ey bülbül

Figânın 'arşadek çıkdı sus artık bağırmı delme
Ne rahm u bî-vefâ imiş seniñ de yârıñ ey bülbül

A Hilmî sûziş-i sevdâyı mümkün mi 'aceb teskîn
Beni de yakdı ağlatdı gam u ekdârın ey bülbül

39. Gazel

Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilün

'Aşkımıñ bir zerresin bahş eyleyim yâre sabâh
Hâlimi 'arz ideyim çeşm-i füsûnkâre sabâh

Rahm u şefkat eyler elbetde perîşân hâlîme
Gösterir ruhsârını gül bülbül-i zâre sabâh

Vaslını tahlîfle va'd itdirdim ammâ işbu şeb
'Ahd u mîsâk itse de yâr kalkar inkâre sabâh

Gonce gül berge sarılmış eylemiş rûyın nihân
Bunda bir hikmet nümâyân sorayım hâre sabâh

Şerha şerha oldu sînem tığ-i cevri-yâr ile
Ârasın bulsun tabîbân derdime çâre sabâh

Fakr hâlîle hûb cemâl ârzû olunmaz Hilmîyâ
Durmayup hâlîñ hemân ‘arz eyle hünkâre sabâh

40. Gazel

Fâ ‘ilâtün Fâ ‘ilâtün Fâ ‘ilâtün Fâ ‘ilün

Bî-semerdir nahl-i bahtım berg-i ikbâlîm siyâh
Tâli‘im ezhârını itdi felek mahv u tebâh

Yâbis olmaz idi aslâ dilde eşcâr-ı emel
Cûybâr-ı fikrim aña su vereydi gâh gâh

Bâğ-ı gönlümde çiçekler bilmem ne hikmet ser-nigûn¹⁵
Ebr-i bârân-ı semâ tahmîl mi itmiş bâr-ı âh

Bir benefşe her zamân tıfl-ı yetîmi andırır
Bir çiçek ki jâle-dârdır ana ‘atf eyle nigâh

Gülşen-i fikrimde görsem bû-feşân birkaç çiçek
Ol zamân bahtım açılmış der idim bî-iştibâh

Bâğ-ı dilde nev-nihâl-i bahtımı gars eyledim
Ânı nez‘ itdi felek sad âh u vâh¹⁶

Künc-i mihnet vuslat hengâmında bir gülşen olur
Lem‘a-dârdır anıñ ikbâlînde çünki mihr ü mâh

Bâğçe-i dilde ne güller ne çiçekler açdı bak
Anı ihsân itmemiş bir göñle o Rabb u İlâh

Hâme-i feryâdımı vasfı içün şakk eyledim
Başına geçsin o kilkiñ pek siyâhça bir külâh

Girye-i hüznüm yaşartdı çün dehân-ı hâmemi
Güldüm o kilkiñ meşâma ağladıkça hâh hâh

¹⁵ Mısrada vezin aksamaktadır.

¹⁶ Mısrada eksiklik vardır.

Hâsılı neşv ü nemâ buldı yine nahl-i emel
Soldurur mı berg-i ikbâlimi âh-ı subh-gâh

Gülşen olsa her taraf bûy-ı safâ-yı murg-ı dil
Hilmî-âsâ şemm ider gülzâr-ı dilden bûy-ı câh

41. Gazel

Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilün

Kasr-ı dilden dün temâşâ eyledim ol yârı ben
Na 'ra-i 'aşkımla titrettim dil-i ağyârı ben

Dûrbîn-i 'ibretle seyr it gel yanan pervâneyi
Yanmadan gördüm cihânda dûzah-ı pür-nârı ben

Eşk-i hüznüm dîde-i giryânı teskîn itmedi
Bahr-i 'aşk emvâcına mezc eyledim hûn-bârı ben

Bâğ-ı sînemde görüp ikbâlimiñ ezhârını
Bû-feşân bir gonceye sarf itmişim efkârı ben

Dâmen-i yâre sarıldım bir seher vuslat için
Neylerim firkat şebinde nâ-tamâm envârı ben

Şu 'le-i ruhsâr-ı yâre olsa müstağrak cihân
Bir şeb-i deycûr içinde ârarım tâb-dârı ben

Mâhitâbım gel sokul âgûş-ı âfâka yine
Necm-i bahtım şu 'lesiyle bulurum eshârı ben

Mihr-i enver 'arz-ı dîdâr itdi çün vakt-i seher
Ol zamân keşf eyledim kalbindeki esrârı ben

Çehre-i hûrşîde beñzetdim o yârıñ vechini
În 'ikâsıyla idüp hem lem 'a-dâr dildârı ben

Rûzigâr-ı gamla söndi kandîl-i ikbâlim âh
Ebr-i zulmet içre gösterdim bütün âsârı ben

Hikmet-i Furkânı fehm it ândadır Hilmî necât
Âyet-i kübrâdan aldım nükte-i eş 'ârı ben

42. Muhammes

Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilün

Serverâ bezm-i elest mestânına sahbâ lebiñ
 Nâdî-i ervâha bâdî ey kad-i tûbâ lebiñ
 Çeşme-i serşâr-ı feyz-i lutf-ı dil-ârâ lebiñ
 Ol mevâlîd-i sülûs-i kevne feyz-bahşâ lebiñ
 Ümmehât-ı 'unsur-ı çâre hayât-efzâ lebin

Mihr-i zâtîñ pertev-i envârî-i şems-i duhâ
 Gösterüp sahn-ı şühûd u 'âlemi misl-i duhâ
 Râyîç oldu zevk-i la'linle bu bir vakt-i duhâ
 Turre-i gîsûlarıñ ve 'l-leyl¹⁷ zülfüñ ve 'd-duhâ¹⁸
 Sûre-i nûrdur cemâliñ âyet-i kübrâ lebiñ

Câmi' oldı cebhe-i hüsnüñde hep esrâr-ı 'aşk
 Zulmet-i dehri izâle eyledi envâr-ı 'aşk
 Ol bahâr-ı lutfuñ oldı bâ'is-i izhâr-ı 'aşk
 Şebnem-i berg-i 'izârîñ zîver-i gülzâr-ı 'aşk
 Jâle-i verd-i cebîniñ rahmet-i dünyâ lebin

Tâ ezelde âb-rûy-ı hûbî-i şîrîn-kelâm
 'Andelîbân nağmeyi gülşen içinde subh u şâm
 Bâğ-ı fîrdevs revnakı hem ni'meti dârü's-selâm
 Tâb-ı la'liñden olup her bir füyûz-ı hâs u 'âm
 Ziyinet-ârâ-yı dü-'âlem hüsn-i bî-hemtâ lebiñ

Hâkipây-ı zîr-i pâ-yı re'fetiñ kuhl-ı 'uyûn
 'Âşıkân hep oldı sevdâ-yı ruhuñla rû-nümûn
 Hestî-i hikmet-nümâ-yı hükm-i harf-i kâf u nûn
 Vaz'-ı zîbâ-yı esâsî bünye-i fazl u fûnûn
 Menba'-ı 'ilm-i ledün bir kevser-i uhrâ lebiñ

Bâdî-i fermâyîş-i ahkâm-ı sırr-ı kün fe-kân
 Bâ'is-i ârâyîş-i kevn ü mekân u in ü ân
 Menba'ü'l-enhâr-ı çâr-ı cârî fî dârü'l-cinân
 La'l-i tâbîñ katre-i mâ'ü'l-hayât-ı ins ü cân
 Lü'lü'-efşân-ı 'avâlim öyle bir deryâ lebiñ

Ey şeh-i mülk-i le'amrük vey meh-i burc-ı kerîm
 Bahr-i hayretde kalup vafında hep 'akl u selîm

¹⁷ "Bürüdüğü zaman geceye andolsun "; (*Kur'an-ı Kerîm Meâli*, Leyl 92/1)

¹⁸ (*Kur'an-ı Kerîm Meâli*, Duhâ 93/1)

Zât-ı pâkiñle tefâhür eyledi ‘arş-ı ‘azîm
Reşha’-ı la‘l-i dehânîñ mâhî-i nâr-ı hacîm
Kevser-i dârü’s-sürûra ‘ayn-ı ber-mecrâ lebin

Ebruvânîñ *kâbe kavseyn*¹⁹ dîde *mâ-zâga ‘l-basar*²⁰
Vâkıf-ı esrâr-ı mâ-levhî diliñ hikmet-makar
‘Unsur-ı çâr-ı heyûlâ buldı nûruñla suver
Makdemiñle buldı pertev menzil-i şems ü kamer
Mazhar-ı esrâr-ı *sübhân ellezî esrâ*²¹ lebiñ

‘Âşıkânîñ zâr iderler ey kerîm-i muhterem
Bezm-i eltâfîñda cârî çünki deryâ-yı kerem
Râh-ı fülk-i maksada necm-i cemâliñ rehberim
Kurtarır bu Hilmî zârı her belâdan lâ-cerem
Tâbiş-i mihr-i sıfâtîñ cünbiş-i garrâ lebin

43. Gazel

Fâ ‘ilâtün Fâ ‘ilâtün Fâ ‘ilâtün Fâ ‘ilün

Şâm-ı fırkatde zuhûr-ı subh-ı vuslat bekleriz
Tâ sabahdan şâma dek bir mâh-ı tal‘at bekleriz

Gelmedi mâh-ı muhabbet olmadı pertev-feşân
Bir şeb-i yeldâ içinde cây-ı zulmet bekleriz

Mihr-i vuslatla münevver itmediñ dil-hânemi
Hayli demdir dilberâ hep künc-i mihnet bekleriz

Hâne-i cismim içinde cem‘ olup cân u göñül
Yek vücûd olduk hemîşe dâr-ı mihnet bekleriz

Yakdı ser-tâ-ser vücûdum tâb-ı nâr-ı intizâr
Ânı teskîn itmege bir âb-ı himmet bekleriz

Halka-i bâb-ı kanâ‘at oldı çün cây-ı âman
Sarılup lutf-ı Hudâya bâb-ı vahdet bekleriz

¹⁹ “İki yay aralığı kadar, yahut daha az oldu” (*Kur’ân-ı Kerîm Meâli*, Necm 53/9)

²⁰ “Gözü şaşmadı ve aşmadı.” (*Kur’ân-ı Kerîm Meâli*, Necm 53/17)

²¹ “Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu bir gece Mescid-i Haram’dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa’ya götüren Allah’ın şanı yücedir.” (*Kur’ân-ı Kerîm Meâli*, İsrâ 17/1)

Ol kanâ‘at kûşesi olmuş der-i eltâf-ı Hak
Hilmiyâ her dem burada lutf u ‘izzet bekleriz

44. Gazel

Mefâ ‘ilün Mefâ ‘ilün Mefâ ‘ilün Mefâ ‘ilün

Gel ey gönüm yeter artık şu ezvâk-ı cihândan geç
Hemân bülbül gibi feryâddasın âh u figândan geç

Hudâya vâsıl ol cânâ tarîk-i müstakîmi bul
Nedir bu çekdiğin zahmet a dil kayd-ı sevâddan geç
Libâs-ı dervîşânî giy icâzet al meşâyihden
Devâm it tekye-i ‘aşka cemî‘-i mâsivâdan geç

Tabîbdır derdlere dermân devâ isterseñ ey gâfil
Gıdâdır rûha ‘aşkıñ bâdesi nûş it devâdan geç

Eger mü‘min iseñ cânâ salât-ı hamsi terk itme
‘İbâdet eyle Sübhâna amân nehy-i Hudâdan geç

Gül-i ruhsârı soldurdu seherde bülbülüñ zârı
Tevrüm eyledi ol yâr hayât-ı câvidândan geç

Cihânda dâ‘imâ Hilmî selâmet bulmak isterseñ
Diliñ çek mâsivâdan gıybet ü zemm ü riyâdan geç

45. Kasîde-i Feth-i Tırnova vü Yenişehir

Fâ ‘ilâtün Fâ ‘ilâtün Fâ ‘ilâtün Fâ ‘ilün

Ehl-i tevhîd dü-cihânda lâ-cerem mansûr olur
Cârîdür kalbinde çün “Allâhuekber” dâ‘ima

Nûr-ı tevhîd-i İlâhî ânları pür-nûr ider
Vardığı yerler olup derhâl münevver dâ‘imâ

Emr idince ümmete harb u cihâdı her zamân
Ânlara nusret virür rûh-ı peyâmbere dâ‘imâ

Bâ-husûs eyler müdemmir düşmeniñ ecnâdını
Hazret-i Sultân Hamîd’dir el-muzaffer dâ‘imâ

Haydarâne savletin gördi ‘adûsu sû-be-sû

‘Avn-i Hakdır yâveri tevfiğe rehber dâ’imâ

Her bir efrâd-ı şecâ‘at-pîşeniñ kalbinde hep
Gâzilik ile şehâdetdir musavver dâ’imâ

Bu iki lutf-ı Hudâya cân virür ‘Osmânlılar
Ol sebebdan kan döker efrâd-ı ‘asker dâ’imâ

Levh-i ‘âlemde münakkaş kahramân ‘Osmânlıdır
Hey’et-i ‘udvânı eylerler müdemmir dâ’imâ

Lem‘a-pâş-ı satvet ü heybet olur şemşîr-i dâd
Pertev-efşân-ı cihândır seyf ü hançer dâ’imâ

Ez-kadîm mu‘tâd vekârı Türkleriñ ceng ü cidâl
Harb ile zabt eylemekdir şehir ü bender dâ’imâ

Âteş-i harb-i cünûd-ı pâdişâh-ı ekremiñ
Gördiler Yunânîler çünkü mükerrer dâ’imâ

Sâbık-ı gafletle mi harbe cesâret aldılar
Bilmiyorlar mı berâber rûh-ı Haydar dâ’imâ

Hâb u râhatla gunûde zan iden Yunânîler
Bildiler ‘Osmâniyânı hep seferber dâ’imâ

Gürledikçe top u a‘dâ-kûb-ı satvet der-‘akab
Kaçdılar terk eyleyüp her şehir ü kişver dâ’imâ

Yunânistân feth olur eltâf-ı Hakla ser-te-ser
Hatve hatve añları sürmekde yer yer dâ’imâ

Kapladı a‘dâyı bir ebr-i sehâb-ı ye’s ü gam
Vâdî-i hayretde kaldılar mükedder dâ’imâ

Cehlet ü gaflet kibr ü vahşet müceb-i hüsrân olur
Bu sıfât ashâbını eyler muhakkar dâ’imâ

Eylemez sahrâ-yı cengde vahşiyâne harb u ceng
‘Adl ü dâdı Türkleriñ çün kevnden izhâr dâ’imâ

Nâr-ı dûzahdan beterdir Türklerin harb âteşi

Çünkü emr eyler cihâdî şer‘-i enver dâ‘imâ

Râyet-i ‘Osmâniyân itsün temevvüc haşre dek
Zirve-i iclâlde yâ Rab kıl muzaffer dâ‘imâ

Târîh-i eslâfî gör ahlâfa kıl ‘atf-ı nazar
Virdiler evrâk-ı dehre zîb ü zîver dâ‘imâ

Geldi Hilmî söyledi bir yâver-i harb târîhin
‘Avn-ı Hakla olalım böyle mübeşşer dâ‘imâ

Tırnovay’la Yenişehir’i pâdişâh aldı bu sâl
Nusret-i sübhân ola her demde rehber dâ‘imâ
(1322)²²

46. Târîh-i Feth-i Dömeke ve Ermiye²³

El-gâzî Hân ‘Abdü’l-hamîd çün ahkâm-ı şer‘iyyeyi
Hıfz u himâye eyledi nizâmât-ı mer‘iyyeyi

Kevkeb-i şân u tâli‘i tâb u fer virdi ekvâna
Mîhr-i semâ-yı şevketi itdi pür-nûr arziyyeyi

Tâk-ı eflâka yazdılar hâme-i zerle kâtibân
Bu savlet-i şîrâneyi bu satvet-i harbiyyeyi

‘Askerleriñ savleti itdi hayrân devletleri
Gördiler hep âteş saçar top u tûfeng mermiyyeyi

İtdi tevâli sû-be-sû fevz u zafer feth-i bilâd
Bâlâ-yı târîhe yazsın bu ahvâl-i fahriyyeyi

E’imme-i isnâ ‘aşer imdâd eyle Hilmiyâ didim
Pâdişâhım feth eyledin Dömeke’yle Ermîye’yi
1315²⁴

47. Tesalya Muzafferiyeti

Mefâ ‘ilün Mefâ ‘ilün Mefâ ‘ilün Mefâ ‘ilün

²² Mısradaki harflerin değeri 1322 çıkıyor, fakat fethin gerçekleştiği tarih 1314’tür.

²³ Vezin problemlidir (Şiirin vezni “Müfte‘ilün Mefâ‘ilün Müfte‘ilün Mefâ‘ilün” ve “Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün” kalıplarına yaklaşmakla birlikte problemlidir ve tespit edilememiştir.)

²⁴ Fethin gerçekleştiği tarih 1314’tür.

Bi-‘avni’llâh cünûd-ı hazret-i ‘Abdü’l-hamîd Hânıñ
Be-her ferdi hemân Haydar gibi a‘dâsına saldı

O rütbe satvet-i şâhâneyi gösterdi ki ‘asker
Sahârî-i vegâda hep ‘akıllar hayrete daldı

Kılınçlar süngiler top u tûfengler de âteş saçdı
İrişdiler kaçarken gerden-i düşmenlere çaldı

Nişân-ı iftihâr takdı guzât hep levha-i sadra
Ser-â-ser leşker-i Yunân cerîha arkadan aldı

Bir hey’et ki şecâ‘atle muhammer tıyneti Hak’dan
Anuñla ceng iden a‘dâ cihânda şerm-sâr kaldı

Nedâmet eyledi Hilmî Yunânîlar hep bu târîhde
Tesalya kıt‘asın harben bugün ‘Abdü’l-hamîd aldı
1315²⁵

48. Târîh-i Feth-i Tırhale *Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün*

İbtidâ-yı harbde nâdim oldılar Yunânîler
Satvet-i şâhâne virdi beht ü hayret vâleyi

Kudretiñ ibdâ‘ını tağyîre kâdir mi olur
Kim bozar necm ü kamerde şu‘ledir bu hâleyi

Fenn-i harb âdâbını Edhem Paşa’dan gördiler
Okusun Yunânîler mektebde bu risâleyi

Şerm-sâr eyler nihâyet añları kizb ü durûğ
Sıdk ile giymek gerekdir harbe lâyıkkâleyi

Kıl tevâzu‘ terk idüp kibr ü gurûrı mahv ider
‘Âkılân itmeli tayy-ı harbde her merhâleyi

Püskürür zehr-i helâhil her nefer ejder-misâl
Çıkarır âfâka a‘dâ hevl-i cânla nâleyi

²⁵ Fethin gerçekleştiği tarih 1314’tür.

Pîş-i kahrında durup tahvîl-i mecrâ kasdile
Katre zann itmek revâ mı seylâb-ı seyyâleyi

Didi Hilmî târîhin dü çeşmi çıkdı düşmenin
Harble aldı pâdişâh o belde-i Tırhala'yı
1315²⁶

49. Tahmîs

Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün

Beni 'âlem ne hikmet mübtelâ bir yâre sanmışlar
Dümû '-ı hüznümüñ katrâtını fevvâre sanmışlar
Nücûm-ı pertev-i ikbâlimi meh-pâre sanmışlar
Ki şems ü seheri seyrân idüp seyyâre sanmışlar
Şeb-i zulmetde gark oldu cihân envâre sanmışlar

Hayâlâtıdan ne zevk hâsıl olur ey dilber-i ra'nâ
Gül-i ruhsâr-ı ale cân virür ol bülbül-i şeydâ
Leb-i deryâda gâh manzûr olur bir vâsi '-i sahrâ
Seni şâdân beni nâ-şâd ider mi bir vakit Mevlâ
Neden bilmem beni ağyâr ki baht-ı kare sanmışlar

Virür mi tıynet-i pâke felek hiç bir vakit mihnet
Düşer mi câh-ı çirkâbe cihânda sâhib-i 'iffet
Ki tahn oldukça artar âsiyâbda dâne-i kısmet
Kanâ'at anbarı doldı amân yâ Rab bu ne hikmet
Seni muhtâc u bî-'ilâc beni bî-çâre sanmışlar

Cemâl-i yâre hayrân olduğumdan mı neden bilmem
Reh-i cânânda kurbân olduğumdan mı neden bilmem
Gam-ı deryâda 'ummân olduğumdan mı neden bilmem
Dem-â-dem zâr u efgân olduğumdan mı neden bilmem
Dil-i zârı cefâ-yı yâr içün hep yâre sanmışlar

A Hilmî gülşen-i sînemde gördüm ben siyâh bir hâl
Elendi hinta-i âmâl tıkanıdı dîde-i gırbâl
İder mi çeşme-sâr asla diliñ âhengini ihlâl
Yine ebr-i siyâhdan nâz ile çıkdı meh-i ikbâl
Şu 'â'-i bahtımı 'aks eyledi ekdâre sanmışlar

50. Gazel

²⁶ Fethin gerçekleştiği tarih 1314'tür.

Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilün

Görünür mir'ât-ı dilden pertev-i 'ulviyyetin
Hayrete kor hâver-i nûr-ı hilâl-i hikmetiñ

Togdıgıñ ân kâ'inât bir handeye mazhar olur
Her dile bahş-ı neşât eyler bu hâl u hey'etiñ

Pertev-efşân-ı cihândır ey meh-i tal'at yüzüñ
'Aks ider âfâka envâr-ı cemâl u ziynetiñ

Ey meh-i tâbende nûr kimden itdiñ iktibâs
Bir şeb-i deycûr revnakdâr ider bu sûretiñ

Tav'-ı şehâmetle karardı kâ'inât ey mâhtâb
Lem'a-pâş oldukça artar levn ü şekl ü 'izzetin

'Aks-i sûret mi virür her bâr baña mir'ât-ı dil
Hayret-efzâ-yı 'ukûldür nâz ile o hilkatiñ

Garba tevcîh-i nigâh itme amân firkat uzar
Müstenîr eyler cihânda Hilmî'yi bir vuslatın

51. Gazel***Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilün***

Murg-ı dil feryâd dâred der gülistân sû-be-sû
Çün girifte şod be-dâm-ı hâl-i cânân sû-be-sû²⁷

Ey gül-i gülzâr-ı âsâr-ı bahâr-ı hüsn ü ân
Der meşâm-ı câm beyâyed bûy-ı bostân sû-be-sû²⁸

Ez 'ukûl-ı târ-ı zülfet mî nümâyed şekl-i mâr
La'l-i nâbet mî şeved tiryâk u dermân sû-be-sû²⁹

²⁷ Sevgilinin beninin tuzağına yakalandığı için gönül kuşu gülistanda taraf taraf feryat figan eder.

²⁸ Ey güzellik baharının gül bahçesinin gülü, her tarafı dolduran bu bahçenin kokusu kadehin burnuna gider.

²⁹ Başından sarkan zülfünün telleri yılan gibi görünür, her tarafta berrak dudağın panzehir ve dermandır.

Ez zemistân-ı firâket bâğ-ı dil pejmürde bûd
Bâ bahâr-ı vuslat eknûn gonca handân sû-be-sû³⁰

Kes nedâned ki zenehdânest çün ahkâm mî koned
‘Âşıkân der keşf-i ân câhet be-hayrân sû-be-sû³¹

Ez ser-i zülfet figân u nâle dâred ehl-i dil
Mî konend güft u şenîd ânân hezârân sû-be-sû³²

Kî buved sahn-ı dil-i Hilmî heme Pertev-feşân
Ger neyâyed ez cemâlet tâb u ihsân sû-be-sû³³

52. Gazel

Fâ ‘ilâtün Fâ ‘ilâtün Fâ ‘ilâtün Fâ ‘ilün

Bezm-i ‘aşkda hâl-i tecrîd ile gelmek oldu şart
Hep ‘alâyıkdan ümîd-i kalbi kesmek oldu şart

Cüst-u-cû itmek muhâldir cehl ile râh-ı necât
Ol kitâb-ı ‘aşkı bir kez ezber itmek oldu şart

Ders-i ‘aşk içre dilâ hallâl-ı müşkil olmağa
Pek mükemmel bahs-ı zülf-i yâri bilmek oldu şart

Kûşe-i firkatde vuslat dâmeni girmez ele
Râh-ı ‘aşkda ol metâ‘-ı cânı virmek oldu şart

Kesret içre yâri bulmak ehl ü vahdet kârıdır
Terk idüp âğyârı tenhâ yâri sevmek oldu şart

Sahn-ı gülzâr-ı cihân kesb-i letâfet itmeğe
Bülbüle feryâd u nâlân güle gülmek oldu şart

Kâm-ı maksûd-ı dili almak için Hilmî hemân
Çeşm ü rûyın hâkipây-ı yâre sürmek oldu şart

³⁰Ayrılık kış mevsiminde gönül bağı pejmürdedir. Vuslat baharı ile her taraf dolduğundan şimdi gonca mutludur.

³¹ Senin çene çukurunun hükmünü bilmeyen kişiler, âşıkların o makamının güzelliğini keşfedince her tarafta hayranlıkla seyrederek.

³² Senin saçlarından dolayı gönül ehli feryat figan etmektedir. Binlerce kişi her tarafta senin güzelliğini iştirmiştir.

³³ Eğer senin güzelliğin her tarafa güç ve ihsan verirse Hilmî’nin gönlü de her zaman ışıksaçar.

53.Münâcât***Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilün***

Levh-i 'âlem üzre sâbit nakş u hiddet âyeti
Keşf ü tefsîr olmadı esrâr-ı hikmet âyeti

Hestî-i nistî-i 'âlem kâf u nûn beynindedir
Her bir eşyâda görünür havl u kudret âyeti

Bahr-i lutfuñ ka' rına hiç irmedi ehl-i 'ukûl
Lâ-cerem emr-i muhâldir 'add-i ni' met âyeti

Defter-i a' mâl-i hayrım toldı 'isyânla hemân
Ser-te-ser yazıldı hayfâ şerm ü haclet âyeti

Ol şefî'-i müznibîn dâmenini âl eylerim
Kim anıñ rûyunda lâmi' mihr-i şefkat âyeti

Cebhe-i hüsnünde yazdı hâme-i kudret anıñ
Sû-be-sû açdı livâ-yı hamd u nusret âyeti

Kevser-i lutfun diler bu Hilmî-i teşne-dehân
Dehşet-efzâdır 'azâb-ı Rabb-i 'izzet âyeti

54. Tahdîs-i Ni' met***Medh-i dil-i ni' met-i bî-minnet******Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilün***

Pâdişâhımdır hükümdârân-ı 'âlem serveri
El-mülûku mülhemûn sırr-ı celîliñ mazharı

Hayra masrûfdur nukûd u niyyet ü fikri anıñ
Râzî vü hoşnûd olur Allâh ile Peygamberi

Nâm-ı nâmî-i hümayûn-fâlı ey Rabbim ola
Tâ kıyâmet ziynet-efzâ-yı cevâmi' minberi

Vâdî-i hayretde kalmışdır 'ukûl-i ins ü cân
Çeşm-i 'âlem görmedi böyle melâ'ik peykeri

Hıfz ide derd ü elemden anı Hayrû'l-hâfızın

‘Âfiyet sıhhat selâmet ola her dem yâveri

Lâ-cerem tevîk-i Hakdır her umûr-ı rehberi
Gıpta-bahşâ-yı cihandır satvet-i bahr ü beri

Pâdişâhım biñ yaşa oldukça ‘âlem müstakar
Bu du‘âyı kalbine nakş itdi Hilmî kemteri

55. Gazel

Fâ ‘ilâtün Fâ ‘ilâtün Fâ ‘ilâtün Fâ ‘ilün

Bâğ-ı istiğnâdaki serv-i revânım işte bu
Hey’et-i cismim içinde kan u cânım işte bu

Sardırup iklîm-i cismi leşker-i kâkülleri
Taht-ı dilde pâdişâh-ı ‘âlî-şânım işte bu

Sanma ey dil mâsivâ-yı yârdır cevri eyleyen
Gice gündüz bâ‘is-i zâr u figânım işte bu

Tîr-i müjgân-ı cefâ vü cevri endâht idüp
Kaddimi kavs eyleyen ebrû kemânım işte bu

Vâdî-i ‘aşka düşürdi ‘âkıbet aldı dilim
Kendine mecnûn iden bir nev-civânım işte bu

Eyledi fikr-i dakîk ol bahs-i zülfünde hezâr
‘Aklıma hayret viren mûy-ı miyânım işte bu

Telh-kâm eyler mi Hilmî ol kerem-fermâ seni
Şerbet-i şîrîn leb ü la‘l-i dehânım işte bu

56. Tahmîs

Fâ ‘ilâtün Fâ ‘ilâtün Fâ ‘ilâtün Fâ ‘ilün

Bî-vefâ yâri olan dünyâda âfet istemez
Serv-i kaddini gören bâğ içre kâmet istemez
Çeşm-i fettânın gören haşre ‘alâmet istemez
Cevr-i yâri fehmi iden dünyâda râhat istemez
Kimseden zerre kadar lutf u ‘inâyet istemez

Vird idindim cevri-yârdan çekdiğim her zârı ben

Râh-ı ‘aşkda eyledim harc u fedâ her varı ben
 Meyli var vasla geçende añladım dildârı ben
 Kendime eglence ‘add itdim firâk-ı yârı ben
 Vuslat-ı cânânı tab‘ım pek isâbet istemez

Ber-taraf olsun gumûm hep şevk gelsun saña
 Şâ‘ir-i mâhir bu yolda ittibâ‘ itsün saña
 Okusun bu nazmı Hilmî bâdeler vîrsün saña
 Şi‘rini şâ‘ir görünce âferîn itsün saña
 Râ‘ifâ a‘lâ gazel söyle cehâlet istemez

57. Muhammes³⁴

Mefâ ‘ilün Mefâ ‘ilün Mefâ ‘ilün Mefâ ‘ilün

Hakâyık-ı ‘ulüvmi ‘aşk-ı cânândan ümîd itdim
 Alup cânâ-yı kudretten sebak sa‘y-ı mezîd itdim
 Dili tefsîr-i âyât-ı lebinden müstefîd itdim
 Mutavvel bahs-i zülfünde hezâr güft u şinîd itdim
 Kitâb-ı hüsnünü hem muhtasar hem de müfîd itdim

Bu sûret mün‘akis yârîñ heyûlâ-yı cemâlinde
 Şeb-i yeldâda gün gördüm anıñ mir’ât-ı hâlinde
 Egerçi yazdılar ammâ sadâkat var mı kâlinde
 Nahıs göstermiş erbâb-ı nücûm takvîm-i sâlinde
 Felek devr eyledi dil-hâhım üzre ben sa‘îd itdim

Hilâl-i ebruvânınıñ tulû‘a var idi meyli
 Geçirdim beyt-i hasretde figân u zâr ile leyli
 Münevver oldı âfâk-ı merâmıñ dâmen-i zeyli
 Sıyâm-ı firkat-i hicrân-ı dildârı çeküp hayli
 Bu şeb ol mâh-likâyı seyr idüp bir rûz-ı ‘îd itdim

Gönül pervânesi gitdi görünce şem‘a-i sûzân
 Ayağı çekdim el viridi bana ol dîde-i mestân
 Kebâb olmuş dil ü cânım dilerdi Hilmiyâ her ân
 Virüp ol sâkî-i devrân bahâyâ bâde-i ihsân
 Hoşâ pür-neşve dil şimdi ‘azîm sûr-ı cedîd itdim

58. Kasîde-i Bahâriyye

³⁴ Muhammes nazım şekliyle yazılmış olan bu şiirin başlığı eserde “gazel” olarak belirtilmiştir.

Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün

Hezârân müjdeler ey dil yine fasl-ı rebî' oldu
Nesîm-i nev-bahâr virdi letâfet bâğ u bustâna

Dem-â-dem sarf-ı enfâs-ı hayât-ı câvidân eyler
Bu dem şevk-i cedîd hâsıl olubdur 'andelîbâna

Nihâl-i şâh-ı rif'atde iderler sû-be-sû feryâd
Teveccüh eyleyüp şâm u seher ol verd-i handâna

Zemistân-ı kederden kalmadı dilde eser zerre
Teferrüc kasdı ile gel bak bu ezhâr-ı gülistâna

Cihânîñ reşk-âver bâğ-ı iremdir ser-te-ser şimdi
Meziyyet virmede yokdur nazîri nev'-i insâna

Çemenzâr-ı hilâfetde otağ-ı tâcdârı gör
Civârında kurulmuşdur hezâr çetr-i mülûkâne

Şükûfe-zâr olan mülk-i dil-i şâh-ı cihân-ârâ
Hemîşe revnak-efzâdır bütün ezhâr-ı ekvâna

Sehâb-ı lutf u ihsânı hele 'asr-ı hümayûnda
Füyûzât-bahş olur elbet kadîm ol ebr-i nîsâna

Anıñ 'aşkıyla tarh itsem 'aceb mi bir gazel şimdi
Huzûr-ı şevkete 'arz eylesem bilmem edîbâne

Bilirim iltifât eyler o hünkâr-ı 'adâlet-kâr
Kemâl-i rahm u şefkatle hemân erbâb-ı 'irfâna

Libâs-ı fahr-ı ezhâr-ı melâhat kadr-i cânâne
Dem-â-dem ziynet-ârâdır zehî serv-i hırâmâna

Gül-i sad-berg-i ruhsârı meşâm-ı 'âşıkâne hep
Letâfet bahş ider her âyîne gülzâr-ı devrâne

Çemenzâr-ı mahabbetde odur bir gonce-i ra'nâ
Dimâğ-ı 'âşıkân meyyâl olup ol 'anber-efşâne

Nice esrâr-ı hikmet mün'akid her târ-ı zülfünde

Ki hayret bahş ider her ‘ukdesi ezhân-ı insâna

Beni medhûş u lâ-ya‘kıl iden ol dîde-i mesti
Mezâyâ-yı hüküm i‘tâ ider çün bezm-i mestâne

İden şem bûy-ı gülzâr-ı ruhun bâğ-ı meveddetde
Olur murg-ı gönül pâ-bend düşüp çâh-ı zenahdâne

Anıñ çâh-ı zenahdânı akar bir havz-ı kevserden
Hayât-ı câvidân îsâl ider efvâh-ı ‘atşâne

O memdûh-ı cihânıñ vasfı kâbil degil el-hak³⁵
Ki evsâf-ı cemâli hiç gelir mi nazm u bünyâne

‘Adâletle muhammer bir vücûdı görmek istersen
Gelüp ‘atf-ı nazar kıl Hazret-i ‘Abdü’l-hamîd Hân’a

‘Atâyâ-yı Hudâ-yı müste‘ândır lâ-cerem zâtı Anıñ
zâtı mukaddes âyeti bu mülk-i ‘Osmâna

Zülâl-i la‘l-i ihsânı akar gonce dehânından
Mücerred katresi elbet müşâbih bahr-i ‘ummâna

Figâna başladı gülşen içinde ‘aşk ile bülbül
Açıldıkça gül-i sad-berg nihâyet virmez efgâna

O ‘asker-perveriñ vasfın beyân itmek degil haddim
Velâkin maksadım ‘arz-ı sadâkatdır hakîmâne

Ma‘ârif ehliniñ kadri bilindi devr ü ‘asrında
Tesâdüf itmedi çeşm-i cihân böyle kadir-dâne

Cülûsundan beri sarf itmede efkârını hayra
İrişdi pertev-i mihr-i ‘adâlet cümle büldâne

Anı medh ile fahr eyler bu ‘abd-i pür-kusûr Hilmî
Ser-â-ser lutf ile makbûl görür çün zât-ı şâhâne

Zümür-rüd oldı sahrâ-yı hilâfet câ-be-câ elbet
Bugün kim i‘tibâr eyler hele la‘l-i bedahşâne

³⁵ Mısra da vezin aksamaktadır.

Şehenşâhâ, hudâvendâ, kerîmâ ey kerem-fermâ
Mutî' dir ser-te-ser 'âlem hurûf-ı hükm-i fermâne

Seniñ evsâfıñı bahs ü beyândan hâmeler 'âciz
Yazarsa misl-i şeh-nâme dolar yüz bin kütüb-hâne

Gül-i ra' nâsıdır zât-ı şerîfîn gülşen-i dehriñ
Hezârân 'andelîbânıñ nazar itmez zemistâne

Vücûd-ı akdesiñ mahfûz olup taht-ı hilâfetde
Şebân-rûz vird ü ezkârım budur hep Rabb-i Sübhâne

Bahâr dâ'ima mazhar ola gülzâr-ı iclâlê
Yaşasın mülk-i şevketde hemân merdâne ferdâne

Olup revnakde-i bâğ-ı cihân zât-ı hümayûnı
Revâyih-bahş ider dâ'im meşâm-ı vakt ü ezmâne

Bu küstâhâne evzâ'ı iderler 'afvına şâyân
Anıñ meydân-ı medhinde gelir çün hâme cevâne

59.Kasîde-i Müseddese-i Es-Seyyid Ahmed er-Rifâ'î (Kuddise sırrıhu'l-'âlî)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Nihâl-i devha-i bâğ-ı şerî' at murg-ı şeb-hânı
Semend-i pâyına sahn-ı tarîkat cây-ı cevânı
Gülistân-ı hakikat şânınıñ verd-i bû-efşânı
Semâ-yı ma'rifet mihr-i münîri cism-i nûrânî
Serîr-i kişver-i feyz-i Hudânıñ zât-ı sultânî
Cenâb-ı Seyyid-i Ahmed Rifâ'î kutb-ı Rabbânî

Yazınca *men 'arefe*³⁶ levh-i dile kilik-i bekâbi'llâh
Fenâfi'llâh makâmında tutup silk-i bekâbi'llâh
Vücûd-ı es'adı anıñ şeh-i mülk-i bekâbi'llâh
Be-gâyet zâtına âsân olup idrâk bekâbi'llâh
Kad-i tûbâsına meftûn olup serv-i hırâmânı
Varınca bâğ-ı lâhûta hemân nâsûtıñ reyhânı

Hayâtı sû-be-sû cârî olup bahr-ı kerâmâtı

³⁶ "Nefsini bilen Rabbini bilir." Aclunî, *Keşfü'l-Hafâ*, 2/343.

Dür-efşân-ı füyûz-ı Hak-durur felek 'inâyâtı
 Hezâr mürde dile bahş-ı hayât eyler füyûzâtı
 Der-i dergâh-ı lutfunda bulur herkes murâdâtı
 Eger hâke nazar itse mekârim ma'den ü kânı
 Dirân kimyâ olur çünkü mükemmel tavr ile şânı

Velâyet burcunuñ bir kevkeb-i deri Rifâ'idir
 Anıñ zât-ı şerîfî nûr-ı a'zam iltimâ'idir
 Münevver eyleyen sahn-ı dili necm-i şu'â'idir
 Semâ-yı âsitânı sad nücûmun ictimâ'idir
 Gülistânıñ bekânıñ goncesi murg-ı hoş-elhânı
 Alır bûy-ı fezâ'il hep meşâm-ı zevk-ı insânı

Varınca ravza-i pâk-ı Resûle söyledi der-ân
 Salâtıla selâmı çün gıyâben eyledim her ân
 O zât takbîl ide dest-i şerîfîñ dil ola şâdân
 Alup hazz u nasîbin lebleriñ ey menba'-ı 'irfân
 Amân ey menba'-ı 'ilm ü ma'ârif lutf-ı Yezdânî
 Vücûduñ dürr-i yektâdır zamîriñ bahr-i 'ummânî

Gubâr-ı pâynı ehl-i tarîk kuhl-ı basar eyler
 Ser-â-ser keşf olur her dem makâmâtı güzer eyler
 Hayâl-i zıll-ı âlemden bu hestîden hazer eyler
 Basîret sâhibi sırr-ı hakâyika nazar eyler
 Füyûzât gülşeni olmuşdur her bezm-i gülistânı
 Nûr-efşândır ilâ-yevmi'l-kıyâm şem'-i fûrûzânı

Mürîdi lâ-tehaf emri necâta bir delâletdir
 Anıñ zâtı zülâl-i çeşme-i feyz ü kerâmetdir
 İrer matlûbuna tâlib zehî râh-ı selâmetdir
 Mürîd olmak o pîr ü mürşide 'ayn-ı sa'âdetdir
 Enîs ü râm ider emre sibâ'le vahşî hayvânı
 Kerâmâtının olmuşdur 'akıllar cümle hayrânı

Yetiş ey me'haz-ı bâd-ı sabâ-yı himmetiñ kaldı
 Meded kıl mevce-i bahr-i gumûma fûlk-i dil daldı
 Nazar kıl rûzigâr-ı gamm-ı hevl-nâk sulara saldı
 Harâmîler le'âlî-i refâh u cevheri çaldı
 Saña te'sîr ider mi âteş ü şimşîr-i cismânî
 Eser itmez çün envâr ne cismânî ne rûhânî

Meded ey rehber-i râh-ı Hudâ-yı kibriyâ imdâd
Senin dost-ı kadîmin ‘aşkına eyle bana imdâd
Fakîr ü bî-kes ü ‘âciz kalup dîl bî-nevâ imdâd
Yetiş bu kemteriñ Hilmî zelîle serverâ imdâd
Buhâr-ı zenb ü emvâc-ı me‘âsîde garîkânı
Halâs eyler hemân bâd-ı nesîm-i lutf u ihsânı